

Integrationens paradoxer

En intervjustudie av integrationspolitiken i praktiken

Författare: Håkan Rosén

Magisteruppsats från Utbildningsprogrammet för Samhälls- och kulturanalys

ISRN: LiU-ISV/SKA-D--08/25--SE

Linköpings universitet

Linköpings universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier - ISV

601 74 Norrköping

Integrationens paradoxer

– en intervjustudie av integrationspolitiken i praktiken

Författare: Håkan Rosén

Handledare: Zoran Slavnic

D-uppsats år 2008

ISRN: LiU-ISV/SKA-D--08/25--SE

Linköpings universitet

Institutionen för samhälls-
och välfärdsstudier

		Institution, Avdelning Department, Division Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier Samhälls- och kulturanalys	Datum 2008-06-04
Språk Language ☒ Svenska/Swedish ☐ Engelska/English	Rapporttyp Report category ☐ AB-uppsats ☐ C-uppsats ☒ D-uppsats ☐ Examensarbete ☐ Licentiatavhandling ☐ Övrig rapport	ISRN LIU-ISV/SKA-D--08/25--SE Författare Author Håkan Rosén Handledare: Zoran Slavnic	
URL för elektronisk version http://www.ep.liu.se			
Titel Integrationens paradoxer – en intervjustudie av integrationspolitiken i praktiken Title Paradoxes of Integration – an interview study about the Policy of Integration in practice			
Sammanfattning Abstract <p>The purpose of this study is to examine the relations of power within the discourse of integration and my focus will be on power relations and structural discrimination. The study origins from four qualitative interviews with employees from the County administrative board as well as from the Employment office.</p> <p>The theoretical framework is based upon Social Constructionism, Postcolonial Theories and with an intersectional perspective. The recent critical research from <i>The Official Report on power, integration and structural discrimination (Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering)</i> is used as well as Foucault's theory of biopower which is discussed within the analysis.</p> <p>The study indicates that although integration often is addressed as a reciprocal process, it is still assumed that They should be integrated by Us. The present government's one-sided focus on employment has proved difficult for the employees to put into practise and when the responsibility of obtaining employment is based upon the individual alone, she/he becomes responsible for her/his own integration.</p>			
Nyckelord etnicitet, integration, etniska hierarkier, diskurs, intersektionalitet, biomakt, inkluderad underordning Keywords ethnicity, integration, vertical mosaic, discourse, intersectional, biopower, included subordination			

Förord

Så är då äntligen uppsatsen klar och med den även studietiden inom programmet för Samhälls- och kulturanalys. Det är med både glädje och avsaknad jag lämnar in den sista uppsatsen. Det är skönt men också lite skrämmande att lämna den trygga tillvaron inom institutionen och ta steget ut i "verkligheten". I förordet ska jag rikta några tack till vissa outhärliga människor för tillblivelsen av denna magisteruppsats.

Först mina informanter som ställde upp och diskuterade sina arbetsuppgifter och mina frågeställningar. Utan er hade det inte blivit någon uppsats, tack.

Zoran Slavnic, min handledare, för tips på litteratur och för hjälp genom processen i uppsatsskrivandet. Utan dig hade uppsatsen inte blivit vad den till slut blev, tack.

Stefan Ekblad, min vän genom hela studieperioden, har varit ett stöd i svåra stunder och i tvivlande stunder. Genom långa telefonsamtal om såväl uppsats som andra "vardagliga" ting har varandet känts lättare. Utan dig hade uppsatsskrivandet blivit mycket jobbigare än det blev, tack.

Sist men icke minst A för att vi genom intellektuella diskussioner och ett liv utanför litteratur och skrivande har haft det roligt. Utan dig hade uppsatsskrivandet blivit mycket långtråkigare än det blev, tack.

Håkan Rosén

4 juni 2008

Innehåll

<u>INLEDNING</u>	1
DISPOSITION	1
SYFTE	2
FRÅGESTÄLLNINGAR	2
BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING	2
BIOMAKT (GOVERNMENTALITY)	8
TEORETISK REFERENSRAM	9
SOCIALKONSTRUKTIONISM	9
POSTKOLONIALA TEORIER.....	10
INTERSEKTIONALITET.....	11
METOD	11
DISKURSTEORI/TEXTANALYS.....	11
KVALITATIV FORSKNINGSINTERVJU & INFORMANTER.....	13
LÄNSSTYRELSEN/ARBETSFÖRMEDLINGEN	14
ETISKA REFLEKTIONER	14
<u>INTEGRATIONENS PARADOXER</u>	15
... ARBETE ÄR VÄGEN TILL INTEGRATION	15
ABSTRAKTA KOMPETENSER, SPRÅK, GENUS & ETNISKA HIERARKIER	19
ABSTRAKTA KOMPETENSER	19
SPRÅK	23
GENUS & ETNISKA HIERARKIER	26
AVREGLERING & INDIVIDUALISERING AV INTEGRATIONEN	29
FOSTRAN TILL ARBETSLIV SAMT VILJAN ATT FOSTRAS	32
<u>AVSLUTANDE DISKUSSION</u>	37
<u>SAMMANFATTNING</u>	42
<u>REFERENSER</u>	44
WEBBSIDOR	47
OFFENTLIGA DOKUMENT	47

Inledning

If power were never anything but repressive, if it never did anything but to say no, do you really think one would be brought to obey it? What makes power hold good, what makes it accepted, is simply the fact that it doesn't only weigh on us as a force that says no, but it traverses and produces things, it needs to be considered as a productive network which runs through the whole social body, much more than as a negative instance whose function is repression. (Foucault 1980:119)

I min C-uppsats, *Utanförskapet har fått ett fast grepp över vårt land. En kritisk diskurs- och ideologianalys av Folkpartiet liberalernas integrationspolitik* (Rosén 2006), fokuserade jag på hur ett politiskt dokument angående integration uttryckte sig i diskursiva termer om kultur, etnicitet och utanförskap. Jag har fortfarande intresse i dessa frågor men har för avsikt att utvidga dem och flytta fokus till myndigheterna som nu har fått regeringens integrationsuppdrag.

Den 1 juli 2007 avvecklades Integrationsverket och deras uppdrag placerades ut på Migrationsverket, Länsstyrelsen och Arbetsförmedlingen vilket har föranlett mig att lägga min fokus på de två sistnämnda myndigheterna, dvs. Länsstyrelsen och Arbetsförmedlingen. Detta gör jag av två anledningar; den första anledningen är att jag vill försöka följa upp delar av det politiska dokument som jag analyserade i min ovan beskrivna C-uppsats och vidare undersöka integrationspolitiken på ett mer praktiskt plan. Den andra anledningen till min forskning är att Integrationsverket har avvecklats och att myndigheterna jag ska undersöka just har fått sina nya arbetsuppgifter vilket jag finner intressant för en studie. Det intressanta ligger här i hur myndighetspersoner med integrationsansvar diskuterar angående integration, kultur, etnicitet samt genus och vidare hur de upplever att regeringens uppdrag fungerar i deras praktiska vardag. Länsstyrelsen och Arbetsförmedlingen kan sägas verka på skilda nivåer i integrationsarbetet där de förstnämnda arbetar mer övergripande med frågan på ett regionalt/lokalt plan medan de sistnämnda mer direkt har kontakt med "dem" som, enligt retoriken, ska "integreras".

Integrationspolitiken av idag handlar till stora delar om arbetslinjen, det betyder att integrationen och brytandet av det så kallade utanförskapet fokuserar på att få ut människor i arbetslivet. Min undersökning kommer att förhålla sig nära arbetslinjen då den är en oundviklig del av den nya integrationspolitiken.

Disposition

Studien består av tre delar. Först en inledning, som precis har påbörjats, där syftet med uppsatsen och dess utgångspunkter formuleras. Jag förklarar sedan var den svenska kritiska forskningen på området för närvarande befinner sig och även vilka teorier jag utgår från i min studie. Metodval och en presentation av mina informanter och tillvägagångssättet i empiriinsamlingen förklaras sedan. Den andra delen är uppsatsens kärna, textanalysen av det empiriska materialet, som jag närmare förklarar i början av

analysdelen. I den avslutande delen diskuterar jag analysen och möjliga slutsatser som vi kan komma fram till med hjälp av teorier och diskussion.

Syfte

Syftet med min forskning är att undersöka maktförhållanden som styr integrationsdiskursen och samtidigt fokusera på den strukturella diskrimineringen. En utgångspunkt för studien är hur tjänstemännen på Länsstyrelsen och Arbetsförmedlingen uttrycker sig angående integrationen i diskursivt tal. En annan är vilka förklaringsmodeller de har kring invandrares sämre villkor på främst arbetsmarknaden?

Vad jag ämnar göra är att prata med människor som arbetar med integrationsfrågor på Länsstyrelsen samt på Arbetsförmedlingen gällande hur detta relativt nya uppdrag formuleras diskursivt i deras sätt att uttrycka sig kring integration, strukturell diskriminering och maktförhållanden.

Frågeställningar

- I vilka diskursiva termer och genom vilka förklaringsmodeller talar informanterna kring integration, strukturell diskriminering och maktförhållanden?
- Utifrån dessa förklaringsmodeller; vem ses som ansvarig för att integrationen ska bli ”lyckad” enligt informanterna?
- Hur upplever informanterna att integrationspolitiken fungerar i deras sociala praktik?

Bakgrund och tidigare forskning

Masoud Kamali tillsattes 2004 som huvudansvarig för *Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering* av Mona Sahlin, dåvarande integrationsminister. Den första rapporten *Bortom Vi och Dom* (SOU 2005) kom på våren 2005 och förklarade de teoretiska ramarna och det politiska förhållningssättet. Innan utredningens slutbetänkande, *Integrationens svarta bok* (SOU 2006), blev klar mitt under valrörelsen sommaren 2006, hade ett hundratal forskare lagt fram sammanlagt 14 rapporter. Resultaten från dessa forskarrapporter visade på omfattande diskriminering baserad på människors etniska och religiösa tillhörighet samt erfarenheter och upplevelser av rasism. I slutbetänkandet konstaterades att den svenska integrationspolitiken hade kommit till en återvändsgränd där ett ständigt återskapande av Vi och Dom hade blivit en praxis och där ett fokusskifte behövdes från idén om att integrera till att istället fokusera på den strukturella diskrimineringen. Med andra ord: idén om integration måste ersättas av antidiskriminering och social rättvisa (Mavi 2007:12ff).

Paulina de los Reyes och Masoud Kamali (2005:7ff) beskriver i utredningens första rapport integrationspolitiken som innehållande flera paradoxala premisser. Samtidigt som integrationspolitiken innefattar mål om lika rättigheter, skyldigheter och

möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund vilar politiken på antaganden om människors inneboende olikheter. En hierarkisk ordning etableras i och med särskiljandet mellan ett "Vi" som ska integrera och ett "De" som ska integreras vilket de los Reyes och Kamali anser vara en av de viktigaste invändningarna mot integrationstänkandet. Polariseringen i denna verklighetsuppfattning är i sin tur, enligt de los Reyes och Kamali, beroende av att kategorierna "svenskar" och "invandrare" både har anonymiserats och homogeniserats så till den grad att individer och grupper i första hand ses "utifrån den uppsättning egenskaper som kan associeras med tillhörigheten i någon av dessa grupper" (a.a.:7f). Andra tillhörigheter, identiteter, egenskaper, preferenser och erfarenheter blir ignorerade eller undervärderade i sammanhanget. Den fundamentala paradoxen i integrationstänkandet är att integrationen måste verkliggöras genom uppdelningen i ett "Vi" och ett "Dem". Denna ensidiga uppdelning har som en inbyggd premis att majoritetssamhället eller värdsamhället är oproblemiskt och välfungerande medan minoritetssamhället är problemfyllt och ickefungerande. Författarna skriver::

Värdsamhällets konflikter, motsättningar och exkluderande mekanismer ges inte utrymme i diskussioner om integrationspolitiken. Invandrade kvinnor och män antas kunna integreras i ett samhälle där klassmotsättningar, homofobi, rasism och sexism inte förekommer. (de los Reyes & Kamali 2005:8)

De menar vidare att de måste till ett perspektiv som problematiserar den etniska ojämlikhetens koppling till flera maktstrukturer i samhället för att integrationstänkandet inte bara ska förknippas med ett problemperspektiv som länkas till invandrade kvinnor, män och barn.

I den europeiska kontexten är den svenska modellen ytterligare en paradox eftersom konstruktionen av Sveriges nationella gemenskap har byggt Sveriges profil både nationellt och internationellt som en inkluderande välfärdsmodell där ett inkluderande förhållningssätt gentemot flyktingar, invandrare och personer med invandrarbakgrund ofta lyfts fram som en framsynt integrationspolitik (Dahlstedt & Schierup 2007:27). Diskrimineringen och vardagsrasismen inom Sverige undergräver dock denna bild och pekar snarare på ett gemensamt europeiskt arv som reproducerar hierarkiska världsbilder och rasistiska föreställningar som historiskt har varit "centrala för att befästa det kristna och vita Europas dominans över 'de andra'" (de los Reyes & Kamali 2005:8). Istället för att problematisera de underordnades position i samhället vill författarna rikta ljuset mot värdsamhällets ojämlika maktordningar.

Magnus Dahlstedt och Carl-Ulrik Schierup (2007) beskriver också de en paradox i omvandlingen av den svenska välfärdsmodellen, närmare bestämt "kontrasten mellan ambitiösa utfästelser om lika möjligheter och 'välfärd för alla', vid sidan av en reell fördjupad etniskt präglad klassdelning som medfört en närmast permanent social exkludering" (a.a.:28). Arbetslinjen som har varit fundamental i den svenska välfärdsmodellen (Esping-Andersen 1990) har inte getts upp men arbetsmarknadspolitikens ideologiska grundvalar har genomgått en förändring från att

ha varit grundad i ett rättighetsbegrepp till att ”numera [vara] en ideologi och en diskurs allt mer fokuserad på kontroll och disciplin” (Junestav 2004, citerad i Dahlstedt & Schierup 2007:36f; se även Neergaard 2006a:20f). Dekommodifieringen som var så viktig för det socialdemokratiska välfärdsbygget har, enligt Dahlstedt och Schierup (2007:37), i likhet med de övriga EU, gått mot en rekommodifiering. Det innebär att avregleringar och nya institutionella styrformer återkopplar människors välfärd direkt till marknadsvärdet av deras arbete, alltså motsatsen till hur tankarna var tidigare. Med andra ord har vi gått från welfare till workfare (Schierup 2003:176-197). Schierup menar att den ensidiga fokuseringen ”på lönearbete som redskap för social inkludering eller ’integration’ kan komma att öka pressen på dessa grupper [invandrade och deras barn, främst kvinnor] att acceptera vilka arbets- och anställningsförhållanden som helst” (2006:141).

Denna nyliberala vändning på arbetsmarknadspolitikens område har, enligt Dahlstedt och Schierup (2007:48ff), återverkningar på integrationspolitiken där anställningsbarhet, livslångt lärande, entreprenörskap, etniskt driven småföretagsamhet och invandrare som flexibel resurs för regional tillväxt gör de så kallade utanförskapet till ett individuellt problem för de som står utanför arbetsmarknaden. Politiken fokuserar på *lika möjligheter* istället för *jämlikt utfall*, vilken innehåller en fördelningspolitisk strävan som försvinner i fokusen på *lika möjligheter* där social ojämlikhet är ett eftersträvanvärt incitament för innovation, entreprenörskap och individuell karriärmotivation. Dahlstedt och Schierup ställer sig apropå detta frågan: ”hur kan man skapa institutionella och strukturella betingelser för *fair play* för dem som – av historiska och strukturella orsaker – har blivit ’exkluderade’ från denna spelplan?” (a.a.:49).

Irene Molina (2005:95-109) är en av de forskare som har insett etnicitetsperspektivets tillkortakommanden i förklaringen av differentierade etniska identiteter och istället lyfter fram begreppet *rasifiering* som relevant för att förstå nutida former av diskriminering i Sverige. Rasifiering står för att något görs, det pekar på aktion, process, skapande; rasindelningar, rasdiskriminering och rasistiska stigmatiseringar är något som görs som sociala praktiker inom ramen för en samhällelig (o)ordning. Rasifieringsprocessen är hela tiden pågående medan människosynen tvärtom är essentialistisk såtillvida att föreställningen om människors väsensskilda och oföränderliga olikheter utifrån kulturella och/eller utseendemässiga tillskrivningar legitimerar en social rangordning i samhället (a.a.:95f). Robert Miles, den brittiske forskaren, har i sina studier av invandrad arbetskraft i Storbritannien införlivat rasifieringsteorin i sin forskning och utifrån den tillskrivit rasismen den största förklaringen till den invandrade befolkningens underordning på arbetsmarknaden i Storbritannien (Molina 2005:100). Miles skriver:

[...] in certain historical conjunctures and under specific material conditions, human beings attribute certain biological characteristics with meaning in order to differentiate, to exclude and to dominate: reproducing the idea of “race”, they create

a racialised Other and simultaneously they racialise themselves. (Miles 1993:44, citerad i Neergaard 2005:122)

Även om "rasismerna i Europa har ett gemensamt ursprung i dominerande ontologier som har legitimerat kolonial och inhemska exploatering i termer av klass, etnicitet/ras och kön" (Molina 2005:108), så måste alla rasifieringsprocesser förstås i sin nationella kontext. Rasregelsystem (Goldberg 2002) är ett begrepp, som används och som innebär just det, att varje nationalstat bygger sin egen rasistiska ordning utifrån samhällets värdesystem, institutioner och vardagspraxis (Molina 2005:96). Enligt Molina är det också detta som möjliggör förändring (a.a.:108). Molina (a.a.:103) menar att man genom att använda etnicitetsbegreppet döljer de maktasymmetrier som har skapats av rasismen i samhället, ras får inte göras synonymt med etnicitet:

Användningen av "mildare" alternativa benämningar som exempelvis "eticitet", "xenofobi", "främlingsfientlighet" och "främlingsrädsla" undviker att befatta sig med det centrala problemet och fördröjer därmed ett nödvändigt medvetandegörande om att det i det svenska samhället finns rasistiska föreställningar som är djupt rotade i det *för givet tagna*. "Ras" har använts som en viktig kategori i struktureringen av maktförhållanden i världen, både lokalt och globalt. (Molina 2005:104)

Anders Neergaard gör gällande att begreppsparet inkludering/exkludering har fått ett stort genomslag i forskning som forskar om nya former av marginalisering i samhället. Neergaard refererar till Ruth Levitas (1998) som har visat att social exkludering har använts i tre olika men när det kommer till konkret politik överlappande betydelser. *Moralistiska underklassdiskursen* (MUD), där social exkludering ses som en effekt av en moralisk brist hos de exkluderade och som förvärras av välfärdsstatens generösa socialförsäkringssystem vilken, enligt diskursen, producerar bidragsberoende. *Sociala integrationsdiskursen* (SID), där social exkludering kopplas till avsaknaden av lönearbete vilket gör att arbetsmarknadsintegration och uppbärandet av lönearbete blir grunden för en politik som syftar till anställningsbarhet för att nå social inkludering. Omfördelningsdiskursen (RED) där social exkludering definieras genom kopplingen mellan relativ fattigdom och svårigheterna att tillerkännas medborgarskapets rättigheter (Neergaard 2006a:20f). Neergaard jämför sedan dessa diskurser med Malin Junestavs tre perspektiv som hon hävdar kännetecknar arbetslinjen ("definierad som inställningen att aktiva åtgärder är att föredra framför passivt utbetalande av stöd"). Junestav särskiljer, enligt Neergaard, på ett kontroll- och disciplineringsperspektiv (MUD), ett självhjälps- och uppfostringsperspektiv (SID), och ett rättighetsperspektiv (RED). Med denna jämförelse drar Neergaard slutsatsen att begreppet social exkludering användning i svensk arbetsmarknadspolitik under senare tid har genomgått en

[...] förskjutning från ett rättighetsperspektiv (RED) med inslag av självhjälps- och uppfostringsperspektivet (SID) till ett tydligare självhjälps- och uppfostringsperspektiv (SID), med inslag av ett kontroll- och disciplineringsperspektiv (MUD). Vi ser därmed en förskjutning från en förståelse av social exkludering baserat på bristande omfördelning (rättighetsperspektiv) till en förståelse av social exkludering där lönearbete till varje pris kopplas ihop med ett kontroll- och disciplineringsperspektiv. (Neergaard 2006a:21)

Neergaard (2006a:20f; 2006d) förespråkar vidare att begreppsparet inkludering/exkludering även måste innefatta en analys av överordning och underordning såväl på arbetsmarknaden som i arbetslivet. Han framhåller att i dagens diskussion kring vad som ska göras åt den exkluderande underordningen är det en betydande del av strategierna som handlar om att bryta den exkluderande underordningen medelst inkluderad underordning. Neergaard ser här en utökad låglönesektor inom tjänstebranschen som ett tydligt exempel på detta och där avdrag för hushållsnära tjänster ses som det främsta exemplet (2006a:22). Ensidigheten i att inkludera människor i arbete måste med detta perspektiv också ta hänsyn till socioekonomiska indelningar – vilka löner, vilka arbetsvillkor, i vilken grad arbetet motsvarar kompetensen, vilken form av anställning och vilken grad av autonomi den anställde har i arbetslivet – dessa skillnader syns i begreppsparet över- och underordning (a.a.:15).

Neergaards (2006d:263ff) beskrivning av den meritokratiska ideologin förutsätter två föreställningar till varför rekryterare och deras praktik skapar ett meritokratiskt resultat. Först, idén om ekonomisk rationalitet som säger att arbetsgivare anställer de sökande som producerar mest marginalnytta till lägsta pris. Konkurrensutsättningen på marknaden gör, enligt föreställningen, denna praktik nödvändig och avsteg från detta leder till utkonkurrering av mer effektiva marknadsdeltagare. Den andra föreställningen är kopplat till Human Resource-fältet och är än tydligare kopplat till idén om meriter. Vare sig meritokrati definieras som framtida produktivitet eller som kompetens finns det en föreställning om att rekryterare anställer den mest kompetente, att den mest meriterade av de sökande anställs. Utgångspunkten för den här forskningen är, enligt Lena Nekby (2006:70ff), att diskriminering blir en restprodukt, en avvikelser som förekommer i undantagsfall. Vad forskarrapporterna i antologin *På tröskeln till lönearbete* (SOU 2006) visar så är det flera faktorer än meritokrati som spelar in vid rekryterares anställning av arbetssökande. Diskriminering förekommer på samhällets alla arenor och som Woukko Knocke påstår så vet alla som har arbetat och som arbetar med frågor om diskriminering på etniska grunder att

[...] rasifieringen av invandrade minoriteter och den strukturella diskrimineringens många uttryck är en ofrånkomlig realitet som sorterar in eller sorterar ut med utgångspunkt i antaganden om den överlägsna "svenskheten". (Knocke 2006:63)

Sten Höglund (2008) får här hjälpa oss att förklara de olika diskrimineringsformerna som kan ligga till grund för utlandsföddas svagare anknytning till/på arbetsmarknaden. Grundprincipen, säger Höglund,

[...] är att lika fall skall behandlas på ett likvärdigt sätt. Personer som har lika (eller likvärdig) meritering skall ges likvärdiga möjligheter till anställning eller befordran inom en organisation, samt en lön och en löneutveckling som är likvärdig. Diskriminering handlar om avsteg från den principen. (Höglund 2008:276)

Termen diskriminering används oftast för illegitim negativ särbehandling men särbehandlingen kan även vara positiv såtillvida att en person hamnar i ett bättre läge

än vad personens meritering motiverar till skillnad från den förstnämnda där alltså personen hamnar i ett sämre läge (Höglund 2008:276). Det existerar i arbetslivet och på vägen dit olika slag av diskriminering och jag ska här med hjälp av Höglund peka ut några diskrimineringsbegrepp som kan förekomma i rekryteringsprocessen.

En skiljelinje går mellan *direkt* och *indirekt* diskriminering, där direkt diskriminering innebär att en person missgynnas i en konkret beslutssituation utifrån personens tillhörighet till en viss kategori. Indirekt diskriminering å sin sida innebär att det krav eller villkor som uppställs gynnar vissa grupper eller kategorier och därmed missgynnar andra. Den direkta diskrimineringen, som alltid är avsiktlig, kan i sin tur handla om, å ena sidan, *preferensdiskriminering*; vars teori bygger på antagandet att den som diskriminerar har vissa preferenser att inte vilja anställa personer ur en viss grupp oavsett meriter. Å andra sidan så kan den handla om *statistisk diskriminering*; vars teori grundar sig i diskriminering som har sin utgångspunkt i arbetsgivares felaktiga eller ofullständiga information om de arbetssökande. Arbetsgivaren anser det då inte vara mödan värt att bedöma individerna eftersom chansen är så liten att hitta någon med rätt kvalifikationer inom en viss grupp (a.a.:280f).

Indirekt diskriminering, vilken kan vara både oavsiktlig och avsiktlig, och det regler, rutiner och förfaringssätt som den ställer upp för de arbetssökande, är visserligen samma för alla, men även om kraven förefaller neutrala kan det vara svårare för vissa grupper att uppfylla dem. Det framträder subjektiva och diffusa kompetenskrav som exempelvis "personkemi", "personlighet", "att passa in", "samarbetsförmåga", "social kompetens" eller "kulturell kompetens" vilka är svåra att mäta och därmed öppna för godtycke i anställningsprocessen (a.a.:282f). Språkkrav är också kompetenskrav som inte alltid är så neutrala som det först låter. Språkkraven måste relateras till vad som krävs för arbetet och får inte överdrivas, det är långt ifrån alla jobb som kräver "perfekt svenska". Nätverksrekrytering och andra informella rekryteringskanaler står för nästan hälften av den rekrytering som genomförs i Sverige. Arbetsgivare söker bland kollegor, anställda och vänner samtidigt som arbetssökande söker arbete via sina kontakter. Nätverken i Sverige tenderar dock till att inte vara etniskt blandade i så hög utsträckning, vilket leder till att utlandsfödda sällan blir aktuella för de anställningar som nätverksrekryteringen syftar till. En invändning som Höglund tar upp är att utlandsfödda också nätverksrekryteras men att dessa företag både är för få och för små för att påverka arbetslöshetssiffrorna (a.a.:282f).

"Tidigare forskning har visat", hävdar Alireza Behtoui (2006:150), "att sociala nätverk har stor betydelse för ens framgång på arbetsmarknaden, inte minst i början av individens karriär". Behtouis egen studie visar att sannolikheten för att invandrare använder dessa informella rekryteringskanaler är mindre än det är för infödda, vilket kan vara en anledning till invandrares lägre sysselsättningsnivå. En annan aspekt som visade sig i studien var att lönenivåer direkt kunde kopplas ihop med det sociala nätverket såtillvida att kontakterna för invandrare ledde till lägre löner på arbetsmarknaden medan det för infödda ledde till högre löner än vad fallet skulle ha

varit utan kontakter (a.a.:150f). Infödda i undersökningen är alltså vinnare när de använder sina kontakter medan invandrare i undersökningen är förlorare när de använder sina kontakter. Behtoui (2007:261ff) visar också att tillgången ”till mindre värdefulla sociala nätverk” tillsammans med ”diskriminering på grund av ett främmande efternamn har betydelse för individen” (a.a.:266).

Ali Osman (2006a) har i en artikel beskrivit hur integrationsprojekt ofta blir en arena för normalisering och disciplinering av utlandsfödda. Osman skriver:

Praktikerna syftar till att forma ett subjekt som medverkar till sin egen underordning. Individen som omfattas av dessa praktiker förväntas förändra sitt beteende för att kunna integreras utan att rubba samhällets ordning och sammanhållning. Detta innebär att de utrikesfödda tillskrivs en specifik social kompetens, en specifik roll, som reproducerar den rollmässiga och rumsliga hackordningen i det svenska sociala sammanhanget. De praktiker som fungerar subjektiverande i foucaultsk mening skapas alltså av maktrelationer via scheman för kontroll, övervakning och disciplinering. De är avsedda att forma subjekt som finner sig i sin underordning. (Osman 2006a:212)

Det är med dessa tankar som min studie tar sin fortsättning och för att komma vidare i dessa tankar så utvecklar jag nedan Foucaults teori om maktutövning vilken jag har för avsikt att använda mig av i min avslutande diskussion.

Biomakt (governmentality)

Diskursen som enligt Foucault (1971:35) har gjorts allmän och befriad från tvång, kopplar jag ihop med den syn på integrationsdiskursen som jag tycker präglas av allt för mycket konsensus kring själva integrationen som diskursiv praktik. Att ifrågasätta integrationstänkandet och de positiva konnotationer som förknippas med integration är problematiskt och även om de flesta har åsikter om integrationspolitiken betyder inte det att diskurserna är så radikalt annorlunda. Men för att fortsätta tala med Foucault så är det nödvändigt att ”utgå från diskursen själv, hur den ter sig, dess regelbundenheter och söka oss mot de yttre villkoren för dess möjlighet – mot det som ger upphov till diskurshändelsernas slumpmässiga serie och som bestämmer dess gränser” (a.a. s. 38).

I ett Foucaultianskt perspektiv kan vi alltså aldrig gå utanför diskurserna; alla våra handlingar, ageranden, uttalanden är diskursiva på så sätt att de styrs av diskurser och det påverkar diskurser. ”Makten är överallt”, hävdar Foucault (1976:103), ”inte därför att den omsluter allt, utan därför att den kommer överallt ifrån”. Det betyder att förändring är något som hela tiden pågår, makten är produktiv och tillhör alla eller ingen vilket inte betyder att makten är jämlikt fördelad. Kopplingen makt/kunskap innebär att all kunskapsproduktion är effekter av maktutövande. Likaså kan maktutövande vara effekter av den ”samhälleliga produktionen av kunskap” (Hultqvist & Petersson 1995:16). I enlighet med Foucault

[...] kräver denna form av makt ständig närvaro för att kunna utövas, en uppmärksam, ja rentav nyfiken närvaro; dess förutsättning är närhet; dess tillvägagångssätt är ingående undersökningar och iakttagelser; den kräver ett utbyte

av diskurser i form av frågor som pressar fram bekännelser, och i form av förtroenden som faller utanför förhörens ram. (Foucault 1976:65)

Foucault (1971:7ff) menar att diskurser inträder i och ordnar världen genom "ett visst antal procedurer vilkas roll är att avvärja dess makt och hot /.../ I ett samhälle som vårt är utestängningsprocedurer naturligtvis välkända", det innebär att utsagor, genom att inkludera somt och exkludera annat, skapar en bild av en existerande "verklighet". Utsagor producerar på så sätt vissa kunskapsobjekt samtidigt som de utesluter andra, en utsaga både beskriver och skapar den verklighet den utgör (Wreder 2007:34). Även jag skapar en verklighet i och med att jag väljer ut vissa utsagor och analyserar dessa på ett visst sätt som jag väljer och därmed utelämnar andra tänkbara tolkningar.

Foucaults teorier om maktutövning¹ benämns med hans begrepp som *biomakt* eller *biopolitik* (Foucault 1976:137-158), en makt inriktad på styrandet och formandet av livet och vars poäng "är att synliggöra de maktpolitiska omständigheter och mentaliteter" som, enligt Hultqvist och Petterson (1995:27), "skapar och reglerar villkoren för hur vi människor formar våra föreställningar, handlingsmönster och attityder". Makten är som vi sagt tidigare inget som förtrycker människor ovanifrån, utan makten är immanent i alla sociala relationer såväl mellan subjekt och institutioner som mellan subjekt och subjekt artikulerade genom både diskurser och institutioner (Jessop 2007:35). Vad som i min uppsats kan kopplas till biomakten är vad de utsagor som artikuleras betyder för de individer som är föremål för denna "fostran till arbetsliv", som jag har valt att kalla det, och vidare hur subjekten själva kan eller anammar denna "viljan att fostras". Maktutövningens biomakt kommer att få sin fortsättning i den avslutande diskussionen.

Teoretisk referensram

De teoretiska perspektiv som min studie utgår ifrån är, utöver det som beskrivs ovan, socialkonstruktionism, postkoloniala teorier och intersektionalitet. Jag beskriver dessa tre perspektiv här nedan.

Socialkonstruktionism

Jag utgår från ett *socialkonstruktionistiskt* perspektiv (se Burr 1995; Bryman 2001:31ff), vilket innebär att jag ser etnicitet/ras, kultur, kön, sexualitet och dylikt som en social konstruktion i motsättning till att dessa begrepp innehåller en essentiell och ofrånkomlig kärna. Denna essentialistiska förståelse av begreppen, som kan sägas dominera flera discipliner framförallt inom naturvetenskapen, grundar sig på en syn på till exempel etnicitet som bestående av fasta identiteter bundna till ett ursprungsland eller en kultur. Jag är av den övertygelsen att människors identiteter är någonting som skapas och formas i sociala sammanhang, människor emellan, alltså en fråga om

¹ Foucaults teorier om maktutövning är omfattande och det jag här tar upp är endast en ytterst liten del men det som är intressant just för denna undersökning. För vidare läsning om biomakt/biopolitik/governmentality/ (se Foucault 1976; Foucault 1980; Hultqvist & Petersson 1995; Jessop 2007; Duffield 2004 m.fl.)

interaktion snarare än inneboende oföränderliga egenskaper. I denna förvissning ligger också övertygelsen om att samhällets påverkan är avgörande i konstruktionen av olika kategorier. Vivien Burr (1995:2ff) argumenterar för fyra nyckelåtaganden som man måste tro på för att ansluta sig till socialkonstruktionisterna, dessa är: 1) kritisk inställning till för-givande-tagen vetenskap, 2) historisk och kulturell kunskap skapas i specifika kontexter, 3) kunskap införlivas genom sociala processer samt 4) kunskap och social aktivitet hänger ihop.

Socialkonstruktionister kan inte, enligt Vivien Burr, söka någon sanning (dvs. objektivitet) utan måste acceptera att det finns många alternativa konstruktioner av "sanningar". Burr (1995:162) menar att målet med forskningen blir, istället för att försöka avslöja bakomliggande sanningar, att uppbåda andra tänkbara konstruktioner som kan vara till nytta för det undersökta fältet. Förändring och intervention blir målet i sig för forskningen.

Mina teoretiska utgångspunkter utgår, vidare, från ett område som brukar benämnas *postkoloniala studier*. Här nedan diskuteras dessa teorier kortfattat.

Postkoloniala teorier

I en studie av detta slag kan det kanske verka verklighetsfrämmande att fokusera på postkolonialism, men som Michael Mc Eachrane och Louis Faye (2001:7ff) hävdar har Sverige liksom övriga världen formats av kolonialismens historiska processer. Det betyder att Sverige har varit del av den situation i vilken Europa har uppträtt, och fortfarande gör, som ett globalt centrum som sprider kunskap och makt till övriga perifera delar av världen. I min studie anser jag det vara viktigt att ha detta postkoloniala perspektiv för att förstå dagens maktrelationer mellan västvärlden och *majoritetsvärlden*, eftersom vi lever i en globaliserad värld där majoritetsvärlden hela tiden gör sig påmind i alla människors vardag och tvärtom. Stuart Hall, en av grundarna till Cultural Studies, påstår att inget samhälle står utanför det postkoloniala tänkandet (Eriksson m.fl. 1999:17). Utifrån detta skriver Catharina Eriksson, Maria Baaz Eriksson & Håkan Thörn:

Frågan om hur kolonialismen och dess effekter präglar kulturella identiteter och samhällen är inte något som endast berör de före detta koloniserade och deras koloniserare, utan även de samhällen som formellt inte deltog på någon sida, som t.ex. Sverige. Trots att Sverige inte deltog direkt i koloniseringsprocessen, måste försöken att definiera och sätta gränser för "svenskheten" – och sättet att betrakta andra kulturer – analyseras i relation till denna globala process. (Eriksson m.fl. 1999:17)

Teoretiker med ett postkolonialt perspektiv hävdar alltså att kolonialismen fortfarande präglar världen och att det ingalunda tillhör det förflutna (Eriksson m.fl.:16).

Jag anser att integrationen inte endast handlar om etnicitet utan att det finns andra maktstrukturer som diskriminerar människor utifrån olika kategoriseringar varför jag här nedan tar upp ett intersektionellt perspektiv som jag förhåller mig till.

Intersektionalitet

Genom att jag använder mig av ett intersektionellt perspektiv i en studie som vill undersöka makt och strukturell diskriminering kan jag synliggöra andra maktordningar som likaledes diskriminerar men utifrån andra kategoriseringar än ras/etnicitet såsom genus och klass.

Intersektionalitet är inte en teori om makt och diskriminering utan ett perspektiv som relaterar en förståelse av maktutövande som sammansatt och instabilt till särskiljande processer som reglerar tillgången till symboliska och materiella resurser. En intersektionell analys av praktiker, diskurser och normskapande är särskilt användbar för att utforska tillblivelsen av hegemoniska och konsensusbaserade dominansformer. Detta gäller inte minst kopplingen mellan föreställningen om en essentiell svenskhet och förekomsten av strukturell diskriminering i Sverige. (de Los Reyes 2005a:254)

Jag menar att det finns en eller snarare flera strukturella diskrimineringar inom samhällets alla arenor men där jag vill fokusera på integrationen som, enligt min mening, diskriminerar individer eller grupper beroende på konstruerade "utmärkande egenskaper". Dessa egenskaper är svåra att särskilja från varandra och min avsikt är inte att göra det utan jag använder mig av det intersektionella perspektivet som "tar sin utgångspunkt i en förståelse av makt som en multidimensionell konstruktion där kön-klass och ras/etnicitet är konstituerande (bärande) principer" (de los Reyes m.fl. 2005:25). Detta ska inte ses som att jag står utanför och kan betrakta världen objektivt, bara genom mitt val av område och mina teoretiska utgångspunkter har jag tagit ställning för vissa perspektiv.

Metod

I metoddiskussionen resonerar jag kring mitt val av metod och den diskursteoretiska utgångspunkten. Vidare förklarar jag den kvalitativa forskningsintervjun och hur jag har använt mig av den i studien. Informanterna och deras arbetsplatser blir därefter kort presenterade, för att studien ska kunna kopplas till sin kontext.

Diskursteori/Textanalys

Jag påbörjade denna undersökning med ett diskursteoretiskt perspektiv och med de politiska teoretikerna Laclau & Mouffe (1985:107) som: "rejects the distinction between discursive and non-discursive practices" och vidare säger de att: "to be something is always not to be something else" (a.a.:128). Detta innebär alltså att det är i skillnaden som det sociala likväl som människan skapas. Diskursteorin erbjuder inga lösningar, inga svar, betydelsen på sociala fenomen är aldrig färdiga eller totala istället pågår en ständig social strid om definitioner av samhälle och identiteter. För diskursanalytikern blir uppgiften att försöka finna praktikens (textens, sociala fenomenets, utsagens etc.) strävan att skapa entydighet i det sociala på alla nivåer (Jørgensen & Phillips 1999:31). Det finns enligt diskursteorin ingen sanning eller något bakomliggande som skall klarläggas bakom diskurserna. Det är istället diskurserna som sådana som ska undersökas eftersom inga diskurser är fixerade. Det pågår inom och emellan diskurser

en *diskursiv kamp* (a.a.:13) där olika betydelser försöker få *hegemoni* på definitionen av betydelsen genom att *antagonistiska* förhållanden/identiteter övervinns (Laclau & Mouffe 1985:114).

Tillvägagångssättet för att undersöka detta är att finna de *nodalpunkter* som ger diskursen sin betydelse genom de *flytande signifikanter* i form av *element*, tecken som inte har getts sin mer fixerade betydelse och blivit *moment*. Dessa begrepp eller verktyg som diskursteorin erbjuder är alla kontingenta och därför kan en nodalpunkt vara en flytande signifikant i en annan diskurs (Jørgensen & Phillips 1999:34f) och momenten kan återigen bli element (Laclau & Mouffe 1985:110). För att den diskursiva artikulationen ska få sin "betydelse" måste de olika tecknen sättas i relation med andra tecken och detta provas genom *ekvivalenskedjor* (a.a.:127).

I enlighet med Laclau och Mouffe anser jag, på ett analytiskt plan, att allt rör sig inom diskursernas fält. Likaså sympatiserar jag med Laclau och Mouffes syn på sanning. Min forskning är inte ute efter "sanningar" utan vill mer röra sig i ett fält där olika diskurser och olika "sanningar" ges tillkänna men inte med någon tro på att det finns något sannare än något annat som ska upptäckas. Däremot kan den diskursteoretiska inriktningen visa på att någonting annat är möjligt, inte nödvändigtvis bättre, men möjligt.

Utifrån denna metodologiska ansats angrep jag, som sagt, mitt empiriska material i första skedet av den analytiska processen. Jag fick emellertid problem att tillämpa diskursteorin såtillvida att jag i analysen av utsagorna blev alltför restriktiv och låst i förhållande till metoden. Jag har ändå genom hela uppsatsen försökt nyttja denna metodologiska utgångspunkt och främst då i förhållande till Laclau och Mouffes analytiska mer abstrakta föreställningar kring diskurser och sanning. De verktyg som är beskrivna i *kursiv* stil ovan är tillämpade på det sättet att *tecken*² har satts i relation med andra *tecken* genom ekvivalenskedjor för att "förklara" utsagans diskursiva innebörd. Tecknen har däremot inte benämnts som t.ex. nodalpunkter eller flytande signifikanter i texten för att ge läsningen mer flyt. Den metod jag använt kan nog sägas vara – istället för att vara en diskursteoretisk metod – en textanalytisk metod inspirerad av diskursteorin.

Ett annat problem jag upptäckte i början av den analytiska processen var att mina teorier som jag läst och analyserat i kapitlet "Bakgrund och tidigare forskning" inte korrelerade med min empiri fullt ut, vilket föranledde mig att fylla på min teoretiska kunskap med mer forskning och istället reducera andra forskare från kapitlet. Det kanske var så att jag började i fel ände med att läsa en massa litteratur för att sedan upptäcka att empirin inte korrelerade istället för att välja litteratur efter empiri.

² Tecken ses här som ett samlingsnamn för nodalpunkter, flytande signifikanter, element och moment (jmf. Wreder 2007:35, fotnot 9)

Kvalitativ forskningsintervju & informanter

I min empiriinsamling har jag använt mig av en blandning av semi-strukturerade och ostrukturerade intervjuer (Bryman 2001:301f), vilket innebär att jag har utgått från vissa teman i mina intervjuer men i möjligaste mån låtit informanterna tala fritt utifrån en grundläggande fråga. De teman jag hade till hands under intervjuerna fanns där för att kunna föra samtalet vidare om informanterna tystnade eller kom ifrån mina övergripande frågeställningar. Tanken med intervjuerna var att en fråga (berätta om din/ert arbete/uppdrag?) skulle få informanterna att berätta och att jag skulle ta upp intressanta ämnen som framkom. Det visade sig dock att jag efterhand blev tvungen att då och då följa upp genom att se på mina övergripande frågeställningar och styra intervjuerna i något så när rätt riktning. Men i det stora hela fick informanterna tala relativt fritt och ostört och utifrån deras egna förklaringsmodeller.

Informanterna har varit fyra stycken till antalet, två från Länsstyrelsen och två från arbetsförmedlingen. Fyra informanter är inte speciellt många men anledningen till att de inte blev fler var helt enkelt att det var dessa personer som jobbade med integration/introduktion på de myndigheter jag hade valt för min undersökning. Intervjuerna var skiftande i längd. På Länsstyrelsen var en intervju en timme och en kvart lång medan den andra varade i 45 minuter. På arbetsförmedlingen var intervjun lite annorlunda dels eftersom informanterna där hade efterfrågat några frågor för att kunna förbereda sig lite och sätta sig in i frågorna innan vilket i viss mån har påverkat deras utsagor. Men också i det att de två informanterna ville intervjuas samtidigt vilket jag inte hade räknat med när jag kom dit. Det blev i någon mån en fokusgruppintervju (a.a.:324f) såtillvida att informanterna responderade på varandra och hjälpte varandra i diskussionerna. Jag har inte engagerat mig i deras samspel sinsemellan speciellt mycket men tror att intervjun på detta sätt med två deltagare utöver mig förde diskussionen och samtalet ett steg vidare. En annan tolkning av intervjusituationen kan vara att talet och utsagorna blev hämmade av att de var fler. Det kan vara så att informanterna inte riktigt ville eller vågade säga riktigt vad de tyckte med hänsyn till den andra. Men i min tolkning så tror jag ändå att samtalet blev mer givande på detta sätt. Intervjun varade i en och en halv timme.

Intervjuerna spelades in på band och de hände en gång att informanten ville att jag skulle stänga av inspelningen på grund av att det som sades var för personligt för att spelas in. De utsagor som jag tillhandahöll genom intervjuerna transkriberades ordagrant men harklingar, skratt, uppehåll och andra detaljer utöver orden är inte markerade utan det är vad som sades som jag skrev ned. En av de markeringar som finns med i utskriften är(-) vilken betyder att informanten så att säga byter ord eller inriktning i utsagan. Inom [hårda parentestecken] finns förtydliganden om jag funnit det nödvändigt samt anonymisering av kommuner och län som har uttryckts i utsagorna. Jag har då helt enkelt skrivit [kommun] eller [län] istället. För övrigt är det intressanta för min analys just vad som artikuleras i tal.

Länsstyrelsen/Arbetsförmedlingen

Länsstyrelsens övergripande verksamhet bedrivs inom Politikområde Regional samhällsorganisation (Regeringen 2007a). De ska verka för att kommuner och myndigheter i länet i samverkan ordnar en god beredskap och kapacitet för mottagandet av skyddsbehövande som beviljats uppehållstillstånd med hänseende till boende, introduktion och snabb arbetsmarknadsetablering. Integrationsuppdraget drivs som en utvecklings- och tillväxtfråga.

Arbetsförmedlingens övergripande uppdrag, som bedrivs inom Politikområde Arbetsmarknadspolitik, består i att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt genom att sammanföra dem som söker arbete med dem som söker arbetskraft och vidare att prioritera dem som befinner sig långt från arbetsmarknaden (Regeringen 2007b). De arbetsförmedlare jag har intervjuat har som målgrupp nyanlända invandrare med introduktionsplan från kommunen, vilket innebär att de arbetssökande är arbetsförmedlarnas målgrupp från att uppehållstillståndet har trätt i kraft och tre år framåt.

De två myndigheterna arbetar således på lite olika grunder och med olika angreppssätt. Länsstyrelsens mer övergripande regionala perspektiv och samverkan med kommuner och myndigheter innebär att deras kontakt med utlandsfödda och invandrare är sällsynt. Arbetsförmedlingen å sin sida arbetar mer direkt med dem som ska "integreras" och har i sitt arbete dagligen kontakt med de arbetssökande invandrarna. Integrationsperspektivet kan på så sätt uppfattas olika från de båda myndigheternas synsätt. I min tolkning kan det vara så att Länsstyrelsens mer övergripande perspektiv skapar en bild av att de är fler parter än den "invandrade" som ska medverka i integrationen. Arbetsförmedlingen däremot har i sitt uppdrag just arbetsmarknadens parter och därför ligger deras fokus helt logiskt på dem som de kan påverka, dvs. arbetsgivare och framförallt de arbetssökande.

Etiska reflektioner

Jag finner det här relevant att påtala för mina läsare mitt eget etiska förhållningssätt till min empiri, mina informanter och till min undersökning. Jag hoppas att min akribi till metoder, teorier, empiriskt material och texten i sin helhet blir tydliga i min uppsats. De resultat och konklusioner av mina analyser som framkommer i denna uppsats är utslag av mina egna subjektiva tolkningar och perspektiv. I någon annans händer hade resultaten och konklusionerna kanske blivit några helt andra.

Jag har i kontakten med mina informanter följt det krav och rekommendationer som föreskrivs i Vetenskapsrådets (2007) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Det är här fyra huvudkrav som jag tagit hänsyn till i min forskning. Dessa fyra är 1) informations- 2) samtyckes- 3) konfidentialitets- och 4) nyttjandekravet.

Integrationens paradoxer

Analysen består av fyra teman som alla hänger ihop med varandra på ett eller annat sätt. Första kapitlet tar upp integrationsperspektivet och diskuterar hur informanterna i sina utsagor ser på den paradox där några ska integrera och några ska integreras och kopplingen till arbetslinjen. I nästa kapitel diskuteras de abstrakta kompetenser som arbetssökanden och arbetsförmedlare möter i sina kontakter med arbetsgivare. Det handlar om social kompetens, det handlar om språk, det diskuteras genus, kultur och konsekvensen därav; etniska hierarkier. I nästföljande kapitel är det en avreglering och individualisering av integrationen som diskuteras. Slutligen avslutas analysen med en diskussion kring den fostran till arbetslivet som jag anser kan tolkas in i empirin och med Foucaults biomakt tar vi steget in i en avslutande diskussion.

... arbete är vägen till integration

En av informanterna från arbetsförmedlingen uttrycker sig så här angående integration:

[...] Man säger att vi ska integrera flyktingar och invandrare till arbetsmarknaden men man har aldrig sagt att vi ska integrera arbetsgivare till att de ska klara det, och det är problemet.

Integrationspolitiken är, enligt informanten, tydligt inriktad på att flyktingar och invandrare ska integreras till arbetsmarknaden medan integrationen av arbetsgivarna inte finns uttryckt i Arbetsförmedlingens uppdrag. Integrationsperspektivet i citatet säger att några ska integreras av några andra, det vill säga några görs till objekt (de som ska integreras) och några till subjekt (vi som ska integrera). Dessa bilder är vanliga både i debatten om integrationen och i mitt empiriska material varför jag har för avsikt att börja med dessa frågor. Informanten fortsätter lite senare med att säga:

[...] Så jag tror samhället här måste också jobba och få till stånd att integrera arbetsgivare till de andra som vill integrera sig till arbetsmarknaden.

Det finns i detta citat precis som i det förra en vilja till att fokus i integrationstänkandet förflyttas från de arbetssökande till att även innefatta arbetsgivare och att det är samhällets uppgift att jobba för denna fokusändring. En informant från Länsstyrelsen är inne på samma linje:

[...] Nu är det en jättetydlig arbetslinje, det är viktigt att få in arbetsmarknadens parter, det är viktigt att etablera en dialog med näringslivet, det är ju inte myndigheter som ska integrera människor utan det är ju samhället i stort som ska integrera och då handlar det om att man ser integration som en ganska mångsidig och mångfacetterad process inte bara arbete nås, det krävs också att det omgivande samhället är med i någon sorts(-) i en dubbelriktad process där också måst(-) medborgare ska förväntas anpassa sig till en ny verklighet i ett mångkulturellt [län].

De som ska integrera människor i denna dubbelriktade process är, enligt informanten, hela samhället och inte enskilda myndigheter. Det blir även här några som ska integrera och några som ska integreras, samtidigt som medborgare (svenska) förväntas anpassa sig till det mångkulturella samhället. Den dubbelriktade processen är ständigt

återkommande i intervjuerna men informanternas bilder av integrationen är att denna process inte finns närvarande i så hög grad i integrationspolitiken.

Perspektivet att några ska integreras till det svenska samhället av några andra vare sig det är myndigheter, samhället, arbetsmarknaden eller näringslivet som ska integrera "de Andra", kan utifrån de los Reyes och Kamali (2005) endast legitimeras beroende av den polarisering, anonymisering och homogenisering som har skapats mellan kategorierna "svenskar" och "invandrare" vilket i sin tur har skalat bort alla andra tillhörigheter bland dessa kategorier. Teun van Dijk (2005) hävdar att det är eliterna som sätter agendan för rasismen i ett samhälle och det görs framförallt på ett diskursivt sätt genom tal och skrift: "utan tal och skrift skulle rasismen förmodligen vara omöjlig" (a.a.:117). Dessa eliter – politiker, journalister, forskare, domare, chefer och andra som har tolkningsföreträde – kan genom förhärskande diskurser styra ett samhälles riktning (a.a.:113f). Genom sin fokusering på illegal invandring, integrationssvårigheter, brottslighet, våld, terrorism och bakåtsträvande bland "de Andra" kan

[...] elitdiskurser således producera, sprida eller befästa de allmänt spridda fördomar och ideologier som både vållar och legitimerar vardagsdiskrimineringen inom områden som invandring, arbetsmarknad, bostadsfrågor, politik, utbildning, säkerhet, kultur, etc. (van Dijk 2005:131)

Med de los Reyes, Kamali och van Dijk i tankarna kan vi se att integrationsperspektivet som det, enligt de två förstnämnda, ser ut blir ganska självklart med ståndpunkten att "vi" ska integrera "dem" till ett fungerande samhälle. Elitdiskursens fokusering på problem när "de Andra" diskuteras ger en bild av två helt inkompatibla samhällen vilket öppnar upp för och legitimerar ett perspektiv som säger att någon måste ändra sig och anpassa sig till det samhälle som är oproblematiskt och fungerande. Det finns i och för sig bilder som visar upp en annan positivare sida av "de Andra" men det är sällan de visas några vardagliga situationer utan de blir istället "positiva" exempel på invandrare som "lyckats" eller bilder från festivaler och andra "exotiska" uttryck. Åtskillnaden som upprätthålls även av dessa bilder bidrar till att den socioekonomiska ojämlikheten i samhället naturaliseras och bevarar rådande maktstrukturer; den kulturella olikheten får en "axiomatisk karaktär" (de los Reyes och Kamali 2005:17). I detta sammanhang är det jag skriver också en del i skapandet av "kulturskillnader" eftersom min utgångspunkt är "problemet" med det så kallade utanförskapet, integrationen och integrationspolitiken. Det ligger en stor maktfaktor i problemformuleringsprivilegiet.

Från Länsstyrelsens sida är det frekvent uttalat att integration är en process som handlar om mer än arbete, vilket självklart har med deras uppdrag att göra. Men trots det så är arbetslinjen ständigt närvarande i utsagorna och det visar på den betydelse som arbetslinjen ändå fått hos myndigheten. Länsstyrelsens övergripande mål för integrationsarbetet lyder:

Verksamheten ska bedrivas så att det finns god beredskap och kapacitet för mottagande av skyddsbehövande m.fl. som beviljas uppehållstillstånd samt utvecklad

samverkan mellan kommuner och myndigheter i länet avseende boende, introduktion och snabb arbetsmarknadsetablering. (Regeringen 2007a)

En snabb arbetsmarknadsetablering är alltså högt upp på listan över arbetsuppgifter för Länsstyrelsen och i det är det samverkan mellan kommuner och myndigheter i länet som ska prioriteras. Arbetslinjen, ett tema som diskuteras genomgående i materialet, är tätt förbunden med integrationen i och med regeringens nya politiska inriktning. En informant säger:

[...] Jag tror ju på att arbete är vägen till integration på många sätt, det är det, alltså kontakten, i det att individen, för att stärka individen och för självkänslan och för kontakten med det omgivande samhället så är ju arbete otroligt viktigt, framförallt kanske för individernas egna, alltså för självbevarelsedriften, för det att man känner att man är delaktig och bidrar i samhällsutvecklingen. Den delen kan nog inte överskattas, alltså det är nog väldigt, väldigt viktigt. Samtidigt så är ju ett ensidigt fokuserande bara på arbetslinjen då tror jag att man är lite, lite fel ute för då missar man många andra aspekter i vad det innebär att leva i ett land liksom det är, det är jätteviktigt med försörjning men samtidigt så handlar det om att man ska finna någon sorts, man ska identifiera sig och känna någon sorts samhörighet med det omgivande samhället, då är det ju inte bara med(-) eller människor definierar sig ju på fler områden än bara utifrån arbete, så att där tror jag att man(-) att det är viktigt att man har ett brett perspektiv och tar in andra spektra också i integrationsprocessen som inte bara är kopplad till arbete. [...] Jag kan inte tycka att själva inriktningen på politiken, åtminstone inte diskursen, främjar ett sådant synsätt att man ser det som en(-) ett brett spektrum av faktorer som spelar in i integrationsprocessen utan det är ju väldigt entydigt fokuserat på arbete.

Arbete är, enligt citatet, viktigt framförallt för individen själv. Arbete är viktigt för att bli stärkt, för självkänslan, för självbevarelsedriften, för delaktigheten och för att känna att man bidrar till samhällsutvecklingen samt för försörjning. Arbetets väg till integrationen ekvivaleras med idel positiva konnotationer. Integrationen kan i citatet tolkas som någonting som ligger på individens eget ansvar, eftersom det positiva som kopplas till arbetet är positivt för individen själv och det inte finns någon annan närvarande i integrationsprocessen än subjektet som ska integreras. Dock framställs den ensidiga fokuseringen på arbete som fel, eftersom integrationsprocessen handlar om så mycket fler aspekter i vad det innebär att leva i ett land. När de andra aspekterna diskuteras, som att identifiera sig och känna samhörighet med det omgivande samhället utanför arbetsdiskursen, som en del av integrationsprocessen, blandas andra aktörer in vilka borde bredda perspektiven enligt vad som sägs i citatet. Informanten anser emellertid att detta saknas i den entydiga fokuseringen på arbete. De betyder att de aktörer som kan bredda perspektiven förblir osynliga i utsagan, vilket förstärker bilden av att ansvaret vilar på den som ska integreras.

Bilden av integrationen som en ömsesidig process återkommer och väldigt ofta i samband med fokuseringen på arbetslinjen:

[...] Samtidigt så handlar det också om att människor lever och verkar och bor i samma land, svenskar och nya svenskar, och då handlar det om att öka kontaktytorna och inte bara ensidigt kanske fokusera på kontaktytan mellan individ och arbetsmarknad utan det handlar om(-) ja men där vi ser att liksom frivilligorganisationer har en potential för att skapa mötesplatser och för att förtydliga och för att verka för att integrationen är en dubbelriktad process och inte(-) det är inte så att man ska assimileras in i det svenska samhället. Jag är emot den bilden av

integration som assimilation liksom, utan snarare att man ser den som en ömsesidig process.

Kontaktytor och mötesplatser där svenskar och nya svenskar kan träffas i en ömsesidig och dubbelriktad process och där andra aktörer som frivilligorganisationer kan vara behjälpliga i integrationsprocessen. I Länsstyrelsens uppdrag finns en öppenhet, uppdraget är som informanten säger ”tydliga men ändå tillåtande”.

[...] Länsstyrelsen har en helt annan roll [än Integrationsverket] och en helt annan regional förankring; dels så har man(-) man är en utvecklingsaktör, den här frågan drivs som en utvecklingsfråga på Länsstyrelsen och som en tillväxtfråga...

I och med att frågan drivs som en utvecklings- och tillväxtfråga blir det angeläget att se i vad mån integrationen kan ses i just tillväxttermer vilket uttrycks i flera utsagor av informanter främst från Länsstyrelsen men också från Arbetsförmedlingen. Vilket visar sig i vissa uttalanden är det också en anpassning till de instanser som mina informanter arbetar emot; kommuner och arbetsgivare.

[...] Så att integrationen på arbetsmarknaden är ju en av de viktigaste frågorna för [länet] och för många kommuner [i länet] i framtiden om man ska lyckas vara både konkurrenskraftig jämfört med andra län och vad gäller att attrahera kommuninvånare att leda företag(-) om de ska ha ett arbetskraftsutbud som ska vara lockande för företagen att etablera sig här. Och i den strukturovandling som pågår där företag, där inriktningen på näringsliv förändras, där tillverkningsindustri kanske är på väg bort och där [länet] ju har varit ett typiskt(-) typen av län egentligen där en stor del av industrin är uppbyggd just kring tillverkning; när de jobben försvinner så är det ju ännu viktigare att man är med på banan och ställer om i en process där nya företagare är värdeskapande och där man också har en befolkning som kan liksom ta sig an nya uppgifter och det är med den utgångspunkten som invandring ses som en resurs, där mångfald ses som en resurs och där man tror att kreativitet uppstår liksom i mötet mellan olika människor med olika erfarenheter, det är där någonstans som man alltså på längre sikt får jobba med attityder. Det är en del av det här utvecklingsarbetet också i sektorsamordningen, att faktiskt verka på riktigt lång sikt, att trygga ett arbetskraftsutbud i länet.

Den växande kvantiteten av mångfaldsforskning har lyft fram det kreativa och den kvalitets- eller produktivitetsökning som en mångfaldig arbetsstyrka kan generera (Neergaard 2006b:249). I tillväxttider är det av yppersta vikt att det finns ett arbetskraftsutbud som kan tillfredsställa den nya arbetsmarknaden och där ses invandring som en flexibel resurs och en konkurrensfördel gentemot andra län framkommer det av citatet. Om vi tolkar utsagan utifrån ett perspektiv med konkurrens, tillväxt, mångfald och resurser i fokus kan vi se att det överensstämmer ganska väl med den nyliberala vändningen som Dahlstedt och Schierup (2007) diskuterar i inledningen av den här texten. Den nyliberala diskursen där invandringen ses som en resurs utgår från ett skillnadstänkande, där olika människor med olika erfarenheter skapar kreativitet just beroende på deras skillnader. Det kan mycket väl vara så, men när utgångspunkten finns i de olika erfarenheterna som invandrare och icke-invandrare på något vis förfogar över eller som olika människor besitter är det jämlika villkoren inte längre relevanta utan invandrare ska i den kontexten konkurrera med just sin annorlundahet gentemot den normerande bilden. De olika erfarenheter som finns bland ”svenskar” i det omgivande samhället bland alla individer blir på så

sätt homogeniserade. ”Den nya arbetslinjen genererar via dess arbetstvång inte bara nya arbetstillfällen”, skriver Dahlstedt och Schierup (a.a.:54), ”den berövar även människor deras medborgerliga rätt att undanhålla sin arbetskraft från arbetsmarknadens mest undermåliga jobb.”

När informanten som uttalade de ovan sagda diskuterar med kommuner i länet om flyktingmottagande så uttalas ibland från kommunrepresentanter och kommunpolitiker de åsikter och det motstånd som de har att ta hänsyn till i sin egen opinion och då gäller det, enligt informanten, att ”vända på retoriken och lyfta fram fördelarna och träget fortsätta att argumentera för det goda som invandringen för med sig”. Det ska också sägas att detta tal om invandring och mångfald som en resurs och tillväxtfråga ligger i Länsstyrelsens uppdrag varför de tjänstemän som utför detta bara följer sitt uppdrag. Nästa informant på Länsstyrelsen är inne på samma resonemang vilket jag tycker visar väl hur skillnadens resurstänkande fått en tydlig plats i diskursen.

[...] både på jämställdheten och när det gäller etnicitet, framförallt de två och ålder för all del också, så tycker jag ändå att man i vart fall i fler sammanhang än tidigare ser det som en resurs, alltså att man ser det som en tillgång, faktiskt, att vi är olika på det vi(-) när det gäller de här tre, framförallt dem. [...] Det där säger man ju oftare och oftare i vart fall att man ser det som en kraft i utveckling och tillväxt och allt vad du vill alltså.

Abstrakta kompetenser, språk, genus & etniska hierarkier

I detta kapitel kommer jag att diskutera vad informanterna uttrycker angående *abstrakta kompetenser* vilket också går att benämna informella kompetenser och som kan medverka till indirekt diskriminering på arbetsmarknaden (Höglund 2008:282f). *Språk* kan också räknas till en abstrakt kompetens och är något som hela tiden återkommer i empirin varför språkkraven som uttalas diskuteras i detta avsnitt. *Genus*, som det uppfattas i materialet, är en kulturbärare och artikuleras när skillnader mellan kulturer lyfts fram och *etniska hierarkier* är en konsekvens av bland annat detta skillnadsskapande (jfr ”vertical mosaic” i Ålund 1991:47ff).

Abstrakta kompetenser

Resonemanget angående vilka kompetenser som är önskvärda för att få en plats på arbetsmarknadens spelplan diskuterades frekvent i utsagorna.

Jag menar så att man har kommit från olika länder och från olika kulturella bakgrund, tradition och allting sådant här som de har det är inte lätt att man ska bara glömma, förstår du. De flesta de är(-) de vill jobba men de flesta de är tvungna att komma hit, de flesta kom inte hit bara för att få jobb eller för att ha det bra. Det är flyktingar mest från Somalia, från Irak, du vet vad som händer där och vad som händer i Somalia, och de är tvungna att komma hit och när de kommer hit så de har nästan en hälft eller hela delen av sina tankar och sådant här bakom sig, de kan inte koncentrera sig i hur människor lever här, det tar tid innan de vet precis hur systemet funkar här, hur folk betar sig här, förstår du, och den här biten är inte lätt för dem att komma in i samhället så snabbt precis som vi alla tänker. De som invandrar här för (?) för att de ska få jobb, för att de ska ha det bättre, för dem är det lätt de har ett mål och det är jobb och de kan hitta jobb på något sätt. Och sen de som kommer hit från Europa, från Östeuropa eller från EU-länder och de söker jobb här och vi hjälper dem, det går snabbt för dem, ja, eftersom systemet är nästan samma i Europa, beteenden och attityder är samma, nästan samma i Europa, ja,

teknologi samma sak och allt som gäller det är nästan samma sak det är språket och lite, lite kulturella grejer som man kan lära sig också här, det är lätt, ja. Men för dem det är mycket grejer som de måste passera innan de kommer till sådan här typ av social kompetens inom området här.

Social kompetens blir här något som konstrueras som kulturbundet och specifikt svenskt och där det är lättare att bli socialt kompetent beroende på närheten till det svenska. Skapandet av ett vi och dem blir i citatet påtagligt där människor från Europa och EU-länder kopplas samman med likheter med systemet som sägs vara nästan samma i Europa precis som beteenden och attityder också är nästan likadana. Kommer du däremot från utanför EU-länderna så är din kulturella bakgrund och dina traditioner inte så lätta att glömma, enligt informanten, och därmed blir det svårare att anpassa sig till det nya samhället. Den påtagliga skillnaden på kategoriseringarna i citatet grundar sig också i att en grupp har kommit hit som flyktingar med traumatiska upplevelser i bagaget medan den andra gruppen har kommit hit med jobb som mål, vilket förklarar de olika förutsättningarna för inträdet på arbetsmarknaden. Till följd av att problemen att komma in i samhället/arbetsmarknaden förklaras utifrån kulturskillnader som blir mer särskiljande ju längre ifrån den "svenska kulturen" personer uppfattas befinna sig försvinner andra förklaringsmodeller där andra sociala dimensioner som klass och genus osynliggörs. *Kulturaliseringen* av individer och ignorandet av dessa andra dimensioner är vad Aleksandra Ålund (1991) kallar etnisk hierarkisering (vertical mosaic), vilket innebär att människor rangordnas efter kultur/etnicitet/ ras och på grund av dessa kategoriseringar underordnas i samhället. Att framställa olika värderingsideal som polariserade mot varandra är ett sätt att bevisa att det finns något som en "värdegrund som genomsyrar det svenska samhället". Genom att ställa den Svenska värdegrunden mot de Andras värdegrund, som inte lever upp till den, som det låter, överlägsna svenska, framställs Svenskhet som en essentiell, existerande verklighet.

I den vidare diskussionen om social kompetens kom informanterna in mer på arbetsgivarnas attityder och hur de ger uttryck för abstrakta krav på de arbetssökande:

Jag tror ju ändå att det handlar också om attityder ute på företag, de vill säga att är man villig att försöka få det och funka på ett bra sätt så tror jag att man kan lyckas. [...] Så det är ju också det här hur man är som arbetsgivare, hur man ser(-) om man ser möjligheter eller om man bara ser hinder. Många arbetsgivare ser ju det här med konflikter och att det blir missförstånd och så vidare, att man kan se på de här sociala delarna men rent arbetsmässigt så kan man ju få det att fungera om man anstränger sig, det är ju bara att se på sjuttioalet, arbetskraftsinvandringen, de gick ju direkt ut i arbete och introduceras i en maskin med mera och klarade jobbet.

De hinder som arbetsgivare ser på till invandrare på arbetsmarknaden utformas till att handla om social kompetens där, enligt informanten, föreställningen från arbetsgivarnas sida är att de leder till konflikter och missförstånd om man ser på de sociala delarna. Social kompetens blir även här något som inte finns hos de invandrade och för att istället se möjligheterna så bör arbetsgivarna se på den arbetssökande rent arbetsmässigt. Det handlande subjektet (arbetsgivarna) i citatet bör,

enligt informanten, anstränga sig för att få det att fungera och tar sjuttioalets arbetskraftsinvandring som ett gott exempel på en fungerande arbetsmarknadspolitik. Regeringen har nyligen kommit med ett förslag på nya öppnare regler för just arbetskraftsinvandring:

Arbetsförmedlingen ska inte längre i varje enskilt fall pröva om arbetskraften redan finns tillgänglig. Arbetsgivarens bedömning av sitt eget behov ska således vara avgörande. (Regeringen 2008a)

Det är i vissa delar en tillbakagång till den i citatet påtalade arbetskraftsinvandringen som Zoran Slavnic (2006:97-144) beskriver i sin artikel "Finska och jugoslaviska gästarbetare i Finspång". Vi gör här en kort historisk återblick apropå arbetskraftsinvandringen. Slavnic³ skriver att efterkrigstidens arbetskraftsmigration till de västeuropeiska länderna från Sydeuropa, och i Sveriges fall även från Finland, har såväl ekonomiska som sociala, politiska och demografiska aspekter och inte är så lätt att förklara. Kapitalackumulationen från USA utgjorde under efterkrigstiden en viktig förutsättning för den snabba utvecklingen av industrin, finansiella marknader och varumarknader i både Europa och Japan. De amerikanska storföretagens inflytande över tredje världen hade samtidigt betydelse för tillgången på billiga rå- och jordbruksvaror. Den dynamiska ekonomiska utvecklingen och den höga sysselsättningsnivån skapade i sin tur ett allt större behov av arbetskraft som, enligt Slavnic, är "en av de nödvändiga förutsättningarna för kapitalackumulation" (a.a.:98). De demografiska strukturerna i många västeuropeiska länder med lägre födelsetal och högre dödlighetstal blev ett problem i relation till den ekonomiska boomen i början av 60-talet. Importerad arbetskraft var lösningen som låg närmast till hands och som sammanföll med de sydeuropeiska ländernas problem.

I dessa länder var situationen den motsatta till Västeuropas situation; hög arbetslöshet, ökad risk för interna politiska och sociala spänningar till följd av en kraftig befolkningsmigration från landsbygd till städer. Städerna i sin tur hade inte möjlighet att ta emot och ge de nödvändiga förutsättningarna för det stora antalet migranter. "Tillfällig export" av en del av arbetskraftsoverskottet ansågs av politikerna i dessa länder som ett effektivt sätt att undvika sociala och politiska komplikationer. Därmed fanns en relation där "arbetskraftsexportörer" och "arbetskraftsimportörer", utifrån skilda intressen, kunde ta hjälp av varandra. Tillfälligheten i gästarbetarnas vistelse i de västeuropeiska länderna blev redan i slutet av 60-talet mindre och mindre tidsbegränsade vilket i dessa länder ledde till mer långsiktiga integrationsstrategier istället för de flexibla, tidsbegränsade strategierna från tidigare. Länderna som "exporterade" arbetskraft blev å sin sida mindre intresserade av relationen då det visade sig att gästarbetarna inte kom tillbaka i den utsträckning de hade hoppats på (a.a.:97ff).

³ Arbetskraftsmigrationen är ett komplext fenomen. Jag använder här Slavnics kortfattade och förenklade beskrivning av detta systems uppkomst och framväxt. Slavnic bygger i sin tur framställningen på Stephen Castles (1987; 2000).

Sveriges historia som arbetskraftsimportör följer, enligt Slavnic (a.a.:100), i stort sett den redovisade utvecklingen och under perioden 1944-1978 stod invandringen för 45 procent av den totala befolkningstillväxten i Sverige. Merparten kom från Finland men Jugoslavien, Grekland och Turkiet stod också för en stor del av arbetskraftsimporten. Innan 1972 var arbetskraftrekryteringen och arbetskraftsimporten "nästan uteslutande planerad, organiserad och genomförd av företagen själva, dvs. de som var i behov av arbetskraft" (a.a.:100). Regeringen blandade sig inte i dessa affärer och hade heller ingen avsikt att bli av med den utländska arbetskraften när de inte längre behövdes. Efter en kortvarig lågkonjunktur avstannade den aktiva rekryteringen av utländsk arbetskraft i februari 1972 efter LO:s veto mot fortsatt arbetskraftsimport (a.a.:101). Slavnic menar att trots Sveriges mer liberala förhållningssätt till de invandrade gästarbetarna och statens i detta sammanhang neutrala hållning, så är relationen mellan arbetskraftsexportörer och arbetskraftsimportörer jämförbar med övriga Västeuropa. "Rikets ekonomiska intressen var", enligt Slavnic, "uppenbarligen motivet för såväl utländska arbetares rekrytering och ankomst till Sverige liksom senare för rekryteringens upphörande" (a.a.:102). I det förslag som precis lagts fram från regeringen är det snarare arbetsgivarens ekonomiska intressen som står i fokus, enligt min tolkning.

En av mina informanter ger i nedanstående citat en bild av hur kraven på arbetskraften sjunker med ökande behov av arbetare:

[...] om det finns arbete överallt, okej, och det finns inte arbetskraft så ska du ta vem som helst och kanske ge dem lite lärlingstid på en månad eller praktik och det är för att du behöver dem, ja, och så du ska anställa dem sen. Vi går tillbaka till, många år tillbaka, när den här industrirevolutionen hände här i Sverige och de anställde många människor från Finland och från Jugoslavien, från Grekland och från Europa och de kom hit, och de har precis kommit in och andra dagen, nästa dag de har börjat jobba och de kunde inte ett ord svenska. Men hur hände det så här? De kunde inte svenska och de har jobb fort, fort. Det är därför att arbetsgivare hade vilja att visa dem på något sätt kanske någon som kan deras språk, kanske på något sätt de har visat de har (?) och de har börjat och jobba och jobba och jobba. [...] Om det finns tillräckligt med arbete i alla branscher, jag tror att de som sitter hemma ska komma, arbetsgivare ska komma hem till dem och ta dem, "om ni vill jobba", förstår du, det kan hända så på något sätt, ja, speciellt jobb som man kan göra med händerna som inte behöver mycket utbildning eller någon typ av yrkesutbildning, där man kan jobba med händerna och man kan lära sig. Om det finns behov så, det finns alltid vägar. Om det inte finns mycket jobb och arbetsgivare alltid, alltid ska ha de bästa, han eller hon ska söka efter riktig kompetens men om det finns mycket jobb och det inte finns mycket arbetskraft och så, de ska ta även de som har mindre kompetens, förstår du.

"Om det finns behov så, det finns alltid vägar" är det som jag finner intressant i utsagan ovan. Det betyder att så länge arbetsutbudet är stort och arbetskraften inte tillräcklig för arbetsgivarna är kompetensen irrelevant eller i varje fall inte lika viktig som när det finns mycket arbetskraft att välja på. Med de nya öppnare reglerna där arbetsgivare utan någon annan parts interferens kan välja arbetskraft från andra länder ser jag en fara i en öppning för en sanktionerad låglönemarknad, där människor från fattigare länder utnyttjas i en framväxande låglönesektor, kanske främst en

tjänstesektor. I Neergaards terminologi innebär det att bryta den exkluderande underordningen medelst inkluderad underordning (2006:20f; 2006d).

Språk

Tillgången på arbete och efterfrågan på arbetskraft har enligt genomgången ovan i mycket styrt arbetsmarknadens "integrering" av invandrare. Som Slavnic (2006:107) undersökning visar var kraven att komma in i arbetslivet inte alls lika hårda som de krav mina informanter uttryckt. En av Slavnic informanter säger till exempel: "Jag började jobba direkt. Vi kom på söndagen och på måndagen var jag redan på jobbet". Till skillnad från detta som utspelade sig 1971 säger en av mina informanter 37 år senare:

För att direkt när man börjar diskutera det här kring anställning då kommer ju kravlistan även om den [anställningen] är kraftigt subventionerad så kommer det; hur är språket som en vanlig fråga, nio av tio så kommer den frågan ute hos företag utan man lägger stor vikt på; hur är svenskan, kan man kommunicera, hur funkar man i arbetsgruppen, och det är ju här det är svårt att påskynda processen i tillräckligt stor grad, så att säga, man försöker ju men det är ju ändå en uppförsbacke, utan det är ju inte förrän att språket ändå börjar komma, man kan kommunicera litegrann för då har man ju ändå en grund som man kan bygga på när man väl kommer ut hos en arbetsgivare eller ett företag och då är min tidigare erfarenhet att språkutvecklingen går väldigt fort.

Språkraven som informanterna uttalar och som arbetsgivarna ställer upp för de arbetssökande personerna är kanske inte alltid helt relevanta eller som Höglund säger:

Kompetenskrav som kan förefalla "neutrala", men som inte nödvändigtvis alltid är det, är språkraven: exempelvis krav på "perfekt svenska". Kraven på svensk språkförmåga måste relateras till vad arbetet kräver och får inte överdrivas. Bedömning av språkkunskaper med informella metoder innebär [...] risk för diskriminering. (Höglund 2008:283)

Det finns i "språkfrågan" en diskrepans mellan Länsstyrelsen och Arbetsförmedlingen som visas väldigt tydligt i citatet som följer nedan. Målkonflikten mellan kommun och arbetsförmedling som artikuleras i citatet och där arbetsförmedlingen, enligt informanten, sätter trösklarna för högt är en konflikt som måste ses på från arbetsförmedlingens situation också. När kommunen anser personer vara färdiga för arbetsmarknaden vad gäller språkkunskaper och "arbetsförmedlingen hävdar att personen inte har tillräckliga svenskakunskaper", är det utifrån arbetsförmedlarnas roll som kontakten mellan arbetssökande och arbetsgivare. I den kontakten är språkfrågan fundamental eftersom, vilket utsagorna visar, den används som ett krav från arbetsgivarnas sida vare sig språket är relaterat till vad arbetet kräver eller inte. Länsstyrelsen arbetar mer på ett övergripande plan med samordning mellan myndigheter och regioner, och som informanten påpekar kommer de sällan i direkt kontakt med individerna som befinner sig i introduktion, utan det är arbetsförmedlingen och kommunens handläggare som har den kontakten varför utsagan bör sättas i relation till det.

Men det här systemet där man har förutsatt att språket skulle vara helt grundläggande för att kunna ta sig ut på arbetsmarknaden där har vi hamnat i en

sorts fälla i Sverige jämfört med många andra länder, där vi ställer våra trösklar för att ta sig in på arbetsmarknaden rätt höga och där också olika myndigheter har olika uppdrag som i viss mån står i konflikt. Exempelvis så har Arbetsförmedlingen i sitt uppdrag att man ska förmedla, man har sysselsättningsstatistik som man hanterar, man har vissa mål som man ska leva upp till och det finns en målkonflikt mellan kommun och arbetsförmedling i det att arbetsförmedlingen i vissa fall sätter tröskeln väldigt, väldigt högt för när man ska anses stå till arbetsmarknadens förfogande vad gäller språkkunskaper, det finns en tendens att personer som i kommunens ögon är färdig med SFI [svenska för invandrare] och färdig att ge sig ut på arbetsmarknaden slussas tillbaka, alltså nekas inskrivning i arbetsförmedlingen alltså för till exempelvis yrkes(-) yrkespraktik eller en vidareutbildning eller en yrkesutbildning med anledning av att(-) eller arbetsförmedlingen hävdar att personen inte har tillräckliga svenskakunskaper, så att man slussar runt personen i ett system mellan myndigheter där ingen(-) kommunerna vill att personen så snart som möjligt ska ut i arbete, Arbetsförmedlingen har sina mål att leva upp till vilket innebär att man helst kanske jobbar med personer som verkligen är nära arbetsmarknaden, dvs. man kanske höjer kraven för när man anses stå till arbetsmarknadens förfogande.

Språkets betydelse för att ta sig ut på arbetsmarknaden får hård kritik av informanten som menar att vi i Sverige hamnat i en sorts fälla genom de höga krav som vi ställer upp och som inte på samma sätt finns i "många andra länder". England tas i sammanhanget upp som ett exempel där informanten "helt ovetenskapligt" tror att

[...] avvikelser i form av brytningar och sådant inte ses lika allvarligt utan jag tror att man i Sverige lägger väldigt, väldigt, väldigt mycket värderingar i hur en person pratar och man ganska snabbt dömer personen utifrån det.

Det är möjligt att "avvikelser i form av brytningar" inte ses lika allvarligt på i England som i Sverige men bland det brister som fortfarande används för att förklara och förstå de lägre inkomster och de lägre arbetsmarknadspositionerna som förstagenerationsinvandrare i Storbritannien innehar har språket identifierats som en viktig faktor (Ratcliffe 2004:97 i Osman 2006:222). Osman hävdar att i exkluderingen av den första generationens invandrare och av naturaliserade invandrare är en central förklaring fortfarande kompetensbrist även i Sverige. I samband med integrationen respektive exkluderingen av de utlandsfödda fungerar språket "som en symbol för att identifiera vem som är en 'autentisk svensk' och vem som inte är det" (Osman 2006:222). Om språkbristen blir reducerad till en brist i kommunikativa färdigheter, vare sig de är talade eller skrivna, mister vi en betydelsefull dimension i multietniska/multikulturella samhällen; den normativa och känslomässiga aspekten i förhållande till språk i dessa kontexter. Språk, vilket är viktigt att understryka, kan och används, enligt Osman (a.a.:223), i diskriminerande syfte genom att kraven på språkfärdigheter inte används i relation till vare sig arbetsuppgifter eller kommunikationsbehov.

Språket, eller snarare språkbristen, kan som jag ser det, efter Osman ovan, användas och används som ett sätt att exkludera de som inte talar "perfekt svenska". I det kan vi se Storbritannien som ett land som mycket längre tid än Sverige haft en stor invandring från forna kolonier och i och med det kanske har större acceptans för "avvikelser i form av brytningar" än vad vi har i Sverige. Samtidigt har Storbritannien en långt mer liberal arbetsmarknad än Sverige har och där "trösklarna" för att komma

in är avsevärt lägre, vilket å andra sidan kan förklara de lägre arbetsmarknadspositionerna som förstagenerationsinvandrare har i Storbritannien även om det är så att det är lättare att komma in på arbetsmarknaden, vilket antyds i informantens utsaga. I ett svenskt perspektiv, och utifrån de utsagor som ligger till grund för denna undersökning, framställs språket som en fundamental tröskel för ett inträde på arbetsmarknaden. Arbetsgivare konstruerar språkbristen eller tillkortakommanden i språket som något reellt problem som de arbetssökande måste övervinna för att bli accepterade på arbetsplatsen. Frågor som arbetsförmedlare får från arbetsgivare i anställningsprocessen kan vara: "hur är svenskan, kan man kommunicera, hur funkar man i arbetsgruppen", frågor som till sin karaktär är väldigt diffusa och tolkningsbara. Dessa abstrakta kompetenser som efterfrågas är svåra att mäta och därför öppna för godtycke i anställningsprocessen (Höglund 2008:282f).

I den språkliga diskursen som diskuteras förutsätts föreställningen att "svenskar" har ett gemensamt språk som talas av alla svenskar oavsett andra gemenskaper eller identiteter; utbildningar, klasskillnader, kön, boendesituationer har i den diskursen inga betydelser i språkutvecklingen och den kommunikativa förmågan. Bara genom att bli definierad som "svensk" så föreställs det inte vara några problem med att "passa in" i sammanhanget på arbetsplatsen. Risken finns att de "avvikelser i form av brytningar" som artikuleras inte blir mer utan stannar vid det och blir en anledning till exkludering istället för att språkförmågan och den kommunikativa förmågan ges en reell chans. Det kanske inte är så att brytningar i språket är ett hinder i den kommunikativa förmågan utan som informanten uttrycker finns det mycket värderingar som dömer och utestänger personer som inte talar "perfekt svenska". Perfekt svenska, vad det nu är, och föreställningen om dess betydelse fungerar på så sätt som en uteslutning av vissa "*per association, snarare än precis definition*" (Azar 2005:170). Språket kan sägas vara ett schibbolet⁴ med de associationer som det medför i form av reifiering av en identitet som inte korrelerar med "den svenska", utan tvärtom upprättar en gräns mellan invandraren och "svenskheten". Michael Azar hävdar att varken svenskheten eller invandrarens identitet någonsin kan fastställas

[...] bortom sådana innehållslösa kriterier som t.ex. var man är född någonstans och som alltså aldrig kan underbygga den *innehållsliga gräns* mellan svenskar och invandrare som rasism och diskriminering förutsätter. (2005:168)

De identitetsgränser som den strukturella diskrimineringen upprättar helt oberoende av den så kallade verklighetens förhållande skapar en spegel genom vilken "svenskheten" reflekteras som en naturlig och annorlunda identitet till "invandraren" (Azar 2005:168ff).

Jag anser att Svenskheter är en skapelse, en föreställd gemenskap (se Anderson 1991) som inte är vare sig genomskinlig eller naturlig utan Svenskheten, det Svenska,

⁴ Schibbolet är en språkvetenskaplig term ursprungligen från Bibeln. Uttalet av ordet schibbolet fick enligt Domarboken avgöra om man var vän eller fiende. Syftet var att skilja den egna gruppen från andra grupper.

är precis som alla andra "kulturer" eller "etniciteter", eller vad vi nu vill kalla det, tidsbundna, flyktiga, villkorliga och i ständig förändring. Svenskheten har såväl som andra "etniciteter" både avvikelser inom "det Svenska" såväl som likheter med "de Andra". Det skulle gå att skapa polariserande föreställningar mellan nästan vilka grupper eller människor som helst. När en svensk värdegrund ställs mot något annat, har helt plötsligt alla motsättningar inom Sverige försvunnit och ingått i någon slags symbiosförhållande. Det finns i den kontexten inga motsättningar mellan könen; Sverige är jämställt, inga motsättningar mellan olika sexualiteter; ingen diskriminering på grund av någons sexuella läggning eller några motsättningar mellan klasser; Sverige är jämlikt. I andra kontexter skulle det vara legitimt att polarisera mellan könen, mellan sexualiteter, mellan klasser eller mellan vad som för tillfället gynnar mina intressen och syften. Den diskriminerande diskursen kan endast fungera så länge polariseringsnivån är abstrakt och diskriminerar "*per association, snarare än precis definition*" som Azar pekar på.

Genus & etniska hierarkier

På frågan om social kompetens är något som arbetsgivare trycker på, formulerades skillnaden mellan europeiska och somaliska kvinnor i ett hypotetiskt exempel:

[...] jag tror att om jag ska skicka en somalisk kvinna som har sitt sätt och klä sig och sitt sätt och bete sig, det är inte lätt för arbetsgivare och se att hon kan klara jobbet, på något sätt. Men om jag ska skicka en kvinna från Lettland eller från Polen så det finns inte mycket skillnad, det finns alltid(-) de mesta grejer det är samma sak, det är samma typ och bete sig, det är samma typ av kläder, det är samma typ av sätt och (?). Och sådana här grejer har effekt också för arbetsgivarna, de är lite rädda och de är lite misstänksamma om de kan klara jobbet kanske och det blir lite så här, från början.

Arbetsgivare anställer efter likhet till sin egen kultur och tar avstånd från olikhet enligt informantens exempel och även om det är ett konstruerat fall så har det visat sig att arbetsmarknaden är mer öppen för invandrare från Europa än från Afrika (Behtoui 2006). I en kulturell diskurs finns det tendenser att konstruera skillnader för att förklara den egna kulturens homogenitet. Den sociala kompetensen är abstrakt och svår att förklara och den ges olika uttryck i informanternas utsagor, en av informanterna sa till exempel: "informell kompetens, alltså vad individen egentligen kan". I den här utsagan handlar det om klädsel och beteendemönster; där den somaliska kvinnans får stå för det annorlunda, det som inte passar in, medan kvinnan från Östeuropa i stort sett har samma beteendemönster och klädsel som de "svenska" i utsagan. Vad dessa skilda sätt och klädstilar består i beskrivs inte men det blir ändå en särskiljande praktik mellan "vi" och "dem".

Om det är så att arbetsgivare utgår från kriterier som har med klädsel och beteendemönster att göra så är det inget annat än diskriminering från arbetsgivarens sida och informantens erfarenhet verkar styrka att liknande fall sker. Diskriminering som gör att en person missgynnas i en konkret beslutssituation utifrån personens tillhörighet är en direkt diskriminering vilken alltid är avsiktlig (Höglund 2008:276ff).

Problemet, som jag ser det, kan för en arbetsförmedlare, om liknande händelser sker, vara att eftersom möjligheten att påverka anställningsprocessen är större när det gäller att påverka de arbetsökande än arbetsgivarna så kan det kännas lättare att påtala de "kulturella" och därmed riskera att låta arbetsgivare komma undan med diskriminering.

I citatet ovan, på frågan om arbetsgivare använder social kompetens som krav på anställning, konstruerades ett exempel där en somalisk kvinna jämfördes med en östeuropeisk kvinna. Det intressanta i det här är att det just är kvinnor som tas som exempel när kulturskillnader diskuteras, vilket vi såg exempel på även tidigare. På en direkt fråga om arbetsförmedlarna upplevde någon skillnad på att få ut kvinnor respektive män på arbetsmarknaden så svarade en informant att det var lättare med män därför "att industrin är ju vana med att ta in personer från andra länder" och att många män enligt informanten har "någon form av erfarenhet inom svets" eller rörmokeri. Matchningen blir enklare om det finns ett praktiskt yrke i erfarenhetsbakgrunden, menar informanten. Uppfattningen att män ofta har någon variant av praktisk erfarenhet från industriarbete eller byggbranschen är säkert reell men vad som förutsätts i uttalandet är att dessa arbeten inte är tillgängliga för kvinnor. Det är också en förgivettagen uppfattning att många män har erfarenheter från dessa yrken. Nästa informant svarade som följer:

Det beror på från vilka länder som de kommer hit ifrån. Folk som kommer från Somalia till exempel, ja, eller Irak för exempel, du säger det är lättare och få jobb för män, det är lättare att hjälpa män att komma snabbt i arbete på grund av vissa(-) de har kanske någon kompetens som gör att(-) och kvinnor som kommer, speciellt från Irak, de flesta i sådana här länder de flesta de är män som är försörjare hemma och det är de som jobbar och kvinnorna de, även om de är utbildade ibland, de sitter och fostrar barn hemma, de tar hemansvar och det hinner inte och jobba och skaffa sig arbetslivserfarenhet på grund av att de har ett barn, efter ett barn, efter ett barn så det måste(-) och de finns också kvinnor som har även jobbat och med sådana här det blir inte så svårt att jobba lika som män om man säger, men för folk som kommer från europeiska länder, från tidigare Östeuropa så det är lika bra att jobba med män(-) och hjälpa män som kvinnor, det är samma sak. Europa och Sverige, det finns inte mycket skillnad mellan män och kvinnor och alltid någon som har bra utbildning och bra arbetslivserfarenhet och de har vilja att jobba eller studera det finns väg direkt. Men om något av den här typen av det som jag nämnt saknas, det blir lite svårt, ja, och jobba med. För mig det är vilja och intresse, de som vill gå vidare på något sätt, jag tror att alltid man kan komma någonstans.

En vanlig förklaringsmodell till invandrade kvinnors sämre möjligheter och villkor i det svenska samhället är att "deras" statiska kultur skulle präglas av traditionella normer och fungera instängande. På detta sätt fokuseras invandrade kvinnors sämre möjligheter och villkor på "de Andra" medan diskriminerande praktiker i samhället förblir okritiserade. Invandrarkvinnors underordnade position i samhället, menar Fredrik Hertzberg (2006a:122f), förklaras i dessa diskurser som resultat av kulturella värderingar och normer i den etniska gruppen. Därmed osynliggörs, enligt honom, den marginalisering i det svenska samhället som ger upphov till denna underordning. Kulturen får tjäna som förklaringsmodell och orsaker till problemen söks i den invandrade kvinnans kultur eller etniska grupptillhörighet. En konstruktion och reproduktion av bilder på invandrarkvinnan som ett förtryckt offer förstärker den

rasistiska diskursen där hennes roll förknippas med en primitiv statisk kultur. Det diskursiva kapandet av olika kvinnor kan, enligt de los Reyes, Molina och Mulinari (2005:17), relateras till moderniseringstänkandet och föreställningar om att olika delar av världen befinner sig i olika utvecklingsstadier. Vilket i citatet ovan visar sig i uppdelningen mellan Europa/Sverige och Somalia/Irak. "Den Andra" kvinnan definieras därmed som annorlunda utifrån en tankegång om att olika samhällen och grupper av människor skulle befinna sig i "naturligt (av) skilda rum" och på detta sätt kan man undvika att tala om ojämlikheten som präglar samhället; samhället i vilket dessa grupper gemensamt befinner sig (a.a.). Denna föreställning om icke-moderna genus som en följd av kultur hos människor med utländskt påbrå fyller därmed en funktion i att hävda uppnådd svensk jämställdhet och reproducera en distans till "den Andre", vilket legitimerar den egna överordnade positionen i ojämlika och ojämsställda hierarkier. I ett intersektionellt perspektiv blir diskriminering till följd därav relaterat till flera socialt organiserade maktstrukturer, vilka även kan förstärka varandra (a.a.:11-30).

Genom att hänvisa till kultur som orsaksförklaring till social ojämlikhet blir det inte heller lika aktuellt med åtgärder för att motverka ojämlikheten, som om problemformuleringen istället bygger på ojämlika strukturer i det svenska samhället. De stereotypa konstruktionerna av invandrarkvinnan som offret respektive mannen som patriarken kan även få materiella konsekvenser. Ali Osman (2006b:57) skriver följande:

[...] konstruktionen av den andra som annorlunda och som brister i vissa grundläggande värden har en särskiljande funktion och markerar vem som är äkta svensk, vilket i sin tur ger avtryck när det gäller utdelning av resurser.

En förståelse av invandrade kvinnors underordning som ett resultat av kulturella skillnader innebär att problemet lämnas vid det och att eventuella resurser läggs på att frigöra kvinnan istället, vilket likställs med att "försvenska". Invandrarkvinnans väg till lika möjligheter och livsvillkor handlar utifrån den diskursen om att invandrarna ska lära sig "svensk jämställdhet", istället för att se till reella hierarkier där både genus, klass och etnicitet utgör diskrimineringsgrunder.

Med ovanstående resonemang är det inte sagt att kvinnoförtryck inte kan ta sig olika uttryck. Det kan bli diskriminerande i sig att blunda för hur olika typer av praktiker kan vara bundna till tid och rum och för att komma åt förtryckets olika uttryck behövs också en förståelse för vilka förhållanden det struktureras i (Molina 2005:96). Det är väsentligt att vara medveten om att hur ett förtryck uttrycks beror på i vilket samhällssystem det utövas i, där faktorer som stark individualism eller kollektivism kan frammana olika former av förtryck. Det problematiska i sammanhanget är dock en förståelse av att invandrarkvinnor skulle vara "mer förtryckta" än svenska kvinnor och att detta skulle grundas i kultur, religion eller etnisk tillhörighet. En sådan föreställning bygger på att tillhörighet i en viss grupp per automatik innebär att en individ är predestinerad att tänka eller bete sig på ett visst sätt. Figurerar dessa enkelriktade föreställningar inom myndighetsutövning blir det

problematiskt i och med den makt politiker och, i denna undersökning, tjänstemän har att konstruera verklighetsförståelser i samhället. Stereotypa föreställningar som skapas och reproduceras genom maktutövning och genom dominansen av dessa stereotyper kan därmed bidra till en verklighetsförståelse som legitimerar social ojämlikhet.

I ett foucaultianskt perspektiv betyder kopplingen mellan makt och kunskap att all kunskapsproduktion är effekter av maktutövande och vice versa (Foucault 1980), vilket i konstruktionen av "invandrarkvinnan" ovan kan betyda att

[...] Immigrant women are gradually being lulled into picturing themselves as vulnerable, in need for help, as undermined by their inferior positions in the labour market, by their outmoded traditions, cultural heritage, husbands, large families, life-styles and values. In short, they are developing a negative self-image. A wall of problem-centred ideologies has been erected which prevents them from seeing themselves clearly, from recognizing not only their genuine limitations but also their opportunities and resources. (Ålund 1991:48)

Genom att kulturalisera problem som i realiteten istället är förbundna med social ojämlikhet, så osynliggörs den sociala dimensionen och sambandet den har till de samhällseliga relationernas hierarkiska, klass- och statusmässiga uppdelning. De reella distinktionerna och problemen i den sociala verkligheten osynliggörs av kulturaliseringens förenklade och statiska syn på etnicitet (Ålund 1997:12). "Etnicitet är", enligt Ålund (a.a.), "någonting som skapas och ständigt förändras beroende på utveckling av sociala relationer i samhället". Invandrade kvinnor upplever problem, menar Ålund (1991:47f), genom sin ofördelaktiga position i den svenska etniskt hierarkiserade ordningen ('vertical mosaic') genom ekonomiska, politiska och kulturella maktrelationer, där "kultur" har blivit ett idiom för social ranking strukturerad efter segregering genus- och etnicitetslinjer. Det tydligaste exemplet på den etniskt hierarkiserade ordningens placering av invandrade kvinnor, är kanske den del av arbetsmarknaden där deltagandet av denna grupp är stor, dvs. offentlig vård- och omsorgssektor, städ och handel. I dessa branscher är priset högt för löntagarna som genom stressiga, monotona och/eller smutsiga jobb med osociala arbetstider, dålig arbetsmiljö samt stor risk för arbetsskador tvingas sätta sin egen hälsa på spel, detta dessutom till en undermålig lön (a.a.).

Avreglering & individualisering av integrationen

Länsstyrelsen övergripande uppdrag är att samordna olika sektorer i arbetet kring integration och arbetsmarknad i länet och dess kommuner. En informant menar att integration handlar om att "öka kontaktytorna och inte bara ensidigt kanske fokusera på kontaktytan mellan individ och arbetsmarknad utan det handlar om(-) ja men där vi ser att liksom frivilligorganisationer har en potential för att skapa mötesplatser". Fortsättningen handlar om integrationspolitikens avreglering:

Dessutom så pågår det ju utredningar, regeringen har ju tillsatt utredningar som ska titta på frivilligorganisationers roll i introduktionen av(-) eller etableringen av nyanlända. Det pågår ju ett flertal utredningar som kommer att landa framöver där man ser till myndighets(-) alltså uppdelningen, ansvarsuppdelningen mellan

myndigheter och förhoppningsvis landar man väl i ett förslag som är något mer nyanserat än dagens. Och där man framförallt ser att det är andra aktörer, inte nödvändigtvis kommun och sektorsmyndigheter som arbetsförmedling exempelvis som ska integrera utan det handlar om att ta in samhället liksom i integrationsprocessen och då gäller det att vända sig till nya aktörer. En fortsättning av det skulle väl kanske vara, man kan ju tänka sig att något som ligger i linje med regeringens politik är ju att främja entreprenörskapet, att ta in nya aktörer, att avreglera integrationspolitiken genom att kanske ge i uppdrag till andra aktörer att sätta ihop en introduktion, det kanske inte ska vara kommunen som ansvarar för introduktionen utan man kanske lägger ut det på entreprenad. Jag vet att det förs sådana diskussioner och det ligger i linje med regeringens politik att man kanske(-) studieförbund eller en annan aktör skulle kunna vara ansvarig för att sätta ihop en introduktion som består av många olika delar där arbete ändå kan vara det övergripande målet men att man liksom avreglerar det och att man privatiserar integrationen på det sättet att man släpper in nya aktörer, man gör en marknad av det där(-) jag kan tänka mig att frivilligorganisationer skulle kunna få en mycket större roll; Röda korset, andra organisationer som jobbar med flyktingar och med integration, med nyanlända. Det kan finnas sådana eller ja, i politiken kan det väl vara(-) jag tror att det kan finnas incitament att släppa in nya aktörer också om det finns en ekonomisk vinning för marknaden, på bekostnad av kommunen så klart. Men, och sen måste det väl säkerställas så att det blir rättssäkert, att det finns någon sorts, någon garant i systemet för både rättssäkerhet men också att det finns en(-) att man kan lyfta fram någon form av tillsyn kanske för att säkerställa kvalitén, så. Men det är ju en väg som inte är helt orimlig, för jag tror att det kommer att bli förändringar inom området, ja ett vidare steg i den här nya alliansens politik.

Informanten pekar här ut en ny riktning på integrationspolitiken där informanten menar att det "inte nödvändigtvis [är] kommun och sektorsmyndigheter som arbetsförmedling exempelvis som ska integrera utan det handlar om att ta in samhället liksom i integrationsprocessen" och i förlängningen, i enlighet med regeringens politik, "avreglera integrationspolitiken". Civilsamhället, frivilligorganisationer och den sociala ekonomin blir i utsagan viktiga aktörer på integrationens "marknad" för ekonomisk vinnings skull. Tydligt är att det är civilsamhället, entreprenörer och andra aktörer som ska integrera flyktingar och nyanlända till samhället med framförallt arbete i fokus. Flyktingar och nyanlända osynliggörs i introduktionsplanerna och konstrueras som marknadsprodukter att göra ekonomiska vinster på för marknadens parter eller för ideella frivilligorganisationer att ta hand om. Informanten ser denna utveckling som en rimlig följd av alliansens politik. Jag anser att det ovanstående kan innebära, som Neergaard (2006a:21) hävdar, att den svenska välfärdsstatens integrationspolitik förflyttas från den generella välfärdspolitikens rättighetstänkande och socialt inkluderande tanke till en "förståelse av social exkludering där lönearbete till varje pris kopplas ihop med ett kontroll- och disciplineringsperspektiv" (a.a.).

I "Svensk välfärdsstat i omvandling" beskriver Dahlstedt och Schierup (2007:27-57) hur Sverige har haft den "nationella välfärdsstaten som ram för reglering av ekonomisk och politisk styrning" och att Sverige efter det har blivit en "nyliberalt anpassad postnationell *workfare*-regim" (a.a.: 2007:33). I ett EU-sammanhang framträder enligt dem en "inbäddad nyliberalism" som betyder att globala marknadskrafter och det transnationella kapitalets fria rörlighet ges företräde framför nationalstatens traditionellt korporativa regleringar. Styrningsformernas kärna har förskjutits från nationalstaten till en både överstatlig och regional/lokal nivå, ett nytt styrsystem "som bygger på

decentraliserad maktutövning i lokala, regionala och transnationella utvecklingspartnerskap” (a.a.:34). Dessa partnerskap, menar Dahlstedt och Schierup, har blivit viktiga i omvandlingen av välfärdsstaten då det inte längre är statsmakten allena som bestämmer innehållet kring samhällets utveckling. Partnerskap mellan privat och offentlig sektor, anställda och företag, frivilligorganisationer, social ekonomi och ett mobiliserat civilsamhälle ska kompensera för den avreglerade marknadens tillkortakommanden. Det betyder att ”social inkludering ska komma att produceras genom ekonomisk tillväxt och utveckling av decentraliserad konkurrensförmåga i en tävlan med lokalsamhället, regioner och städer” (a.a.:35). Dahlstedt och Schierup menar att den nyliberala vändningens ensidiga fokusering på arbete får återverkningar även på integrationspolitiken och i förlängningen gör det så kallade utanförskapet till ett individuellt problem för de som befinner sig utanför arbetsmarknaden (a.a.:48ff). Detta får enligt mig en än tydligare utveckling om integrationen ska omvandlas till en marknad, vilket informanten ser som en naturlig utveckling av alliansens politik.

Den nya integrationspolitiken diskuteras vidare i förhållande till individualismen:

Ja, och man kanske kopplar incitamenten också till individen på ett mycket tydligare sätt i det att man stramar åt A-kassa, sjuk(-) alltså att man tillämpar hårdare regler för sjukskrivning, alltså allting i den linjen så finns det ju en övergripande liksom tro på att(-) på människors förmåga till arbete, alltså att arbete är det övergripande målet och att man genom arbete kommer att få bukt med mycket andra problem i samhället och jag tror att om man ska tillämpa det fullt ut så är det ju, alltså regeringens politik inom det här området, nästa steg blir ju att koppla introduktionen mycket tydligare, alltså introduktionsersättning, ja ersättning från kommuner till nyanlända eller vem det nu är som får(-) som har ansvaret för att betala ut ersättning men att man kopplar det till prestationer och till individens(-) inte kanske(-) ja det är på förslag att det ska finnas bonusar för individen, idag finns det ekonomiska incitament för kommunen att genomföra en bra introduktion men man kanske kopplar det till individen också, så att en person som integreras snabbt också kanske har möjlighet att tjäna mer pengar, det kanske finns flera nivåer i ersättningssystemet som gör att incitamenten till snabb integration ökas på alla fronter, både utifrån de som integrerar i ett vidare perspektiv till exempel en privat entreprenör, ett studieförbund eller Röda korset, om man lyckas på ett snabbt sätt få ut personen i arbete eller om man lyckas konstatera att den här personen är mer eller mindre integrerad så kanske det finns(-) så kanske man kopplar ekonomiska incitament till det, också hos privata aktörer.

Ekonomiska incitament kopplade till individuella prestationer samt åtstramning av A-kassa och hårdare regler för sjukskrivning är en fortsättning på den nyliberala diskursen som en avreglerad integrationspolitik innebär. Det finns idag, enligt informanten, ekonomiska incitament kopplade till kommunen för att genomföra en bra introduktion men genom att koppla incitamenten direkt till individen så är tanken att personen ska integreras snabbare och i belöning få en bonus i form av pengar. Ekonomiska incitament kan i citatet också kopplas till andra aktörer om de lyckas integrera personen, vilket i denna diskurs innebär att få ut personen i arbete. Vad vi ser här är en integrationstanke som är ensidigt inriktad på att den andre ska integreras i värdsamhället, antingen personen gör det själv eller blir integrerad av någon annan aktör. Nyligen kom regeringen med ett förslag på just det som beskrivs ovan, det lyder som följer:

En prestationsbaserad stimulansersättning ska införas för att stimulera fler nyanlända invandrare att börja studera svenska, göra större ansträngningar för att snabbt lära sig språket och därmed förbättra sina möjligheter att få ett arbete. Inriktningen på regeringens politik är att nyanlända invandrare så snart som möjligt ska etablera sig på arbetsmarknaden och bli självförsörjande. Goda kunskaper i svenska är inte alltid nödvändiga för att få ett arbete men är för de flesta av stor betydelse. (Ds 2008:19 s. 39)

Regeringens politiska linje, som informanten tidigare ger uttryck för, där det finns en övergripande tro på människors inneboende förmåga till arbete och arbetets välgörande effekter för andra problem i samhället uttrycks på regeringens hemsida:

Integrationspolitiken ska riva hinder och öppna möjligheter för alla. Den ska frigöra människors inneboende kraft och bryta det utanförskap som fått fotfäste i Sverige. [...] Den viktigaste insatsen för integration är att skapa bättre möjligheter för försörjning och egenmakt genom att driva en politik som underlättar arbete och företagande. (Regeringen 2008b)

Den individualiserade integrationsdiskursen förutsätter i retoriken jämlika utgångspunkter för alla individer vilken inte är fallet i praktiken, där människor har olika utgångspunkter och skilda förutsättningar för att komma in på arbetsmarknaden eller andra arenor. Vad som, enligt mig, saknas i ett liberalindividualistiskt perspektiv är maktförhållandena som råder i samhället både på strukturell/institutionell och på individuell nivå. Den nyliberala integrationspolitiken fokuserar på *lika möjligheter* istället för *jämlikt utfall*, för att använda Dahlstedts och Schierups (2007:49) uttryck.

En fokusering på lönearbetet som enda möjlighet till social inkludering, ökar pressen på enskilda medborgare att acceptera vilka arbets- och anställningsförhållanden som helst. I förlängningen cementeras den arbetsmarknad som redan idag är starkt etniskt delad. (Dahlstedt & Schierup 2007:55)

Fostran till arbetsliv samt viljan att fostras

Arbetsförmedlingen har som sitt främsta mål att styra en ”matchning på arbetsmarknaden”, vilket enligt deras regleringsbrev innebär att:

Arbetsförmedlingen ska verka för att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt genom att effektivt sammanföra dem som söker arbete med dem som söker arbetskraft. (Regeringen 2007b)

Dessutom ligger det i uppdraget en prioritering i att ”bryta utanförskapet”:

Arbetsförmedlingen ska verka för att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt genom att prioritera dem som befinner sig långt från arbetsmarknaden. (Regeringen 2007b)

Matchningen kan sägas vara precis vad citatet beskriver, att sammanföra arbets sökande med arbetsgivare för att främja arbetsmarknadens funktionssätt. Vad arbetsmarknadens funktionssätt innebär förklarar en informant på ett klarläggande sätt när arbetets möjligheter beskrivs: ”det har påverkat oss att vi har mindre åtgärder, utan det blir mer en tydlig linje att det handlar om att vi ska förse arbetsgivare med rätt kompetens”. Det är alltså arbetsgivarnas krav på arbetskraftens kompetens som styr arbetsförmedlarna i deras arbete att få de arbets sökande ”matchningsbara” för arbete. Ett begrepp som jag

anser i mycket vara detsamma som matchningsbar och som använts i mycket forskningslitteratur (se t.ex. Neergaard 2006a; Hertzberg 2006b) är anställningsbar som på liknande sätt lägger ansvaret på de arbets sökande att anpassa sig till arbetsgivarnas och arbetsutbudets krav. För att vara matchningsbar på arbetsmarknaden måste du först vara anställningsbar enligt kriterierna som ställs upp. De som har i uppgift att omforma, utforma, frambringa, producera den matchningsbara, anställningsbara personen för produktionen är till viss mån arbetsförmedlarna varför vi fortsätter med att se vad som sägs i utsagorna angående denna "fostran till arbetslivet".

Att "förse arbetsgivare med rätt kompetens" är inte alltid så lätt vilket en informant uttrycker:

Det där det kan få effekter är ju på de här svaga grupperna, de vill säga de som inte är matchningsbara och som vi inte kan anvisa på arbete för de har varken utbildning eller arbetslivserfarenhet och det är ju viktigt att man lyfter upp: Vad gör vi med den stora skaran, så att säga, vad har vi att erbjuda?

Möjligheterna till arbetsmarknadsutbildningar har efter den nya regeringens tillträde minskat och fokus har flyttats till att få ut människor direkt i arbetslivet istället. Det som, enligt informanterna, drabbas är de "svaga grupperna" som inte är matchningsbara och behöver "utbildning eller arbetslivserfarenhet" och arbetsförmedlarna uttrycker en uppgivenhet inför vad de som arbetsförmedlare ska göra för att förbättra möjligheterna för de här gruppernas fortsatta "karriär". "De här svaga grupperna" som de talas om i utsagorna är de som inte är matchningsbara för arbetsmarknaden. Svaghet blir på så sätt direkt förknippat med arbete och individens egen vilja att uppdatera sig för en flexibel arbetsmarknad samtidigt som potentiella arbetsmarknadsutbildningar blir färre. Instegsjobb och nystartsjobb är enligt informanterna bra men det drabbar återigen de "svaga grupperna" eftersom arbetsgivare efterfrågar arbets sökande som ändå har kommit en bit i "språkförmågan". Vad arbetsförmedlarna önskar är istället någon typ av lärlingsutbildning där arbetsgivare till en låg kostnad medelst praktik introducerar nyanlända invandrare till arbetslivet.

Jo, det är ju det som också behövs speciellt för de här svaga grupperna som inte har så mycket utbildning eller arbetslivserfarenhet. Som här i [kommunen] så är det ju mycket somalier och irakier som kommer till kommunen och en del har ju inte gått i skolan någonting och man är analfabet, man har ju en jättelång väg innan man blir anställningsbar utan det blir ju svårt att kunna tillgodogöra sig SFI, det är ett begränsat antal timmar man läser på SFI, 800 timmar tror jag, och efter det så är det ju slut. Vad har vi och erbjuda efter? Som det är nu så har vi väl inget direkt som vi kan erbjuda, nej.

De få arbetsmarknadsutbildningar som finns och som kan erbjudas till de arbets sökande är, enligt informanterna, industriteknisk utbildning, undersköterskeutbildning, bussförare-, lastbilsförare- och taxiförarutbildning men på alla utbildningar ställs det "[...] som krav att man ska komma upp till SFI D-nivå för att man ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Det blir "de svaga" som hamnar utanför även i den fostran till arbetslivet som är arbetsförmedlarnas roll på arbetsmarknaden.

För arbetsförmedlarna i undersökningen är det som en informant säger: ”jag som arbetsförmedlare, att skicka en person som inte har sådan här typ av krav som arbetsgivare begär, [...], jag måste skicka en person som är lämplig för arbetet”.

”Lämplig för arbetet” enligt arbetsgivares krav är vad det handlar om och det ställer ibland arbetsförmedlare med dilemman då det själva inte har möjligheter att påverka arbetsgivare i samma grad som de kan påverka de arbetssökande. Dilemmat, som jag ser det, blir när arbetsgivarnas kompetenskrav inte stämmer överens med de reella kompetenserna som arbetet kräver och arbetsförmedlaren hamnar i den situationen där de ska förhålla sig neutrala till arbetsgivaren och inte påverka processen utan bara ”förmedla arbetskraften”. I en sådan process kan det vara svårt att avgöra om det handlar om diskriminering eller inte eftersom abstrakta kompetenser är väldigt svåra att mäta och även öppna för godtycklighet. Konsekvensen av detta förfarande kan bli att arbetsförmedlare medverkar till indirekt diskriminering genom att verkställa arbetsgivarens önskemål även om kraven inte är relevanta för det arbetet kräver (Neergaard 2006b:234f). Den förändring som skett på arbetsmarknaden, med början under 1980-talet, där fokus flyttats från att betjäna människor som söker jobb till att ge service till arbetsgivare som söker arbetskraft kan, enligt Neergaard (a.a.), till exempel få till följd att de arbetssökandes brister på kunskaper framhålls i högre grad. Arbetsförmedlingens försvagade position i förhållande till arbetsgivarna kan leda till en ökad risk för att arbetsförmedlare serverar arbetsgivare med indirekt diskriminering (a.a.).

Kontentan av förhållandet mellan arbetsgivarna och arbetsförmedlingen blir, som jag ser det, att de som kan påverkas och förändras är de arbetssökande som ska bli anställningsbara och behöver för det fostras till arbetslivets uppställda krav. Bristerna ska rättas till och anpassas till de flexibla kraven som för tillfället gynnar marknaden. Vi ska komma in på vad informanterna uttrycker i frågorna om ”fostran till arbetsliv samt viljan att fostras” men först upprepar jag ett citat från Osman:

Praktikerna syftar till att forma ett subjekt som medverkar till sin egen underordning. Individerna som omfattas av dessa praktiker förväntas förändra sitt beteende för att kunna integreras utan att rubba samhällets ordning och sammanhållning. Detta innebär att de utrikesfödda tillskrivs en specifik social kompetens, en specifik roll, som reproducerar den rollmässiga och rumsliga hackordningen i det svenska sociala sammanhanget. De praktiker som fungerar subjektiverande i foucaultsk mening skapas alltså av maktrelationer via scheman för kontroll, övervakning och disciplinering. De är avsedda att forma subjekt som finner sig i sin underordning. (Osman 2006a:212)

I min tolkning av empirin i förhållande till vad Osman skriver så är det en riktning i integrationsprocessen vilken riktas mot ”dem” som, enligt detta synsätt, ska integreras till den sociala ordning som redan råder i samhället. Med det perspektivet blir det en förändring vilken ger bilden av att individerna som ska ”integreras” påläggs ett eget ansvar i processen att anpassa sig och bli anställningsbara. Det som också krävs och som framkommer i empirin är att viljan till att omformas för samhällets bästa även den

ligger på individnivå, samtidigt som motståndet från arbetsgivares vilja att "integrera" ifrågasätts:

Joo, och det var ju som vi sa tidigare att okej det är ju själva den arbetssökande eller invandraren men de har ju nästa problem, arbetsgivaren. Är man villig att ta emot det här, vad gör man på den sidan för att få det att funka från båda hållen så att säga? Det hjälper ju inte om personen har en drivkraft, man söker men man har inte tillräckligt med språk och arbetsgivaren är inte beredd att ta emot än, då fallerar det ju ändå.

Personens drivkraft och motivation till att arbeta är ofta påtalad i utsagorna från empirin och något som det ofta trycks på som viktigt för att komma vidare i integrationsprocessen. Som sagt tidigare är det de arbetssökande som i uppdraget för arbetsförmedlarna ska anpassas till arbetsmarknaden och detta samtidigt som arbetsförmedlarna ofta uttrycker att arbetsgivare inte är mottagliga för att ta emot de arbetssökande även om de finns tillräcklig kompetens. I den låsning som jag kan se i detta och med den förändring som skett där det mer handlar om att ge service åt arbetsgivare än att betjäna arbetssökande blir viljan från de arbetssökande att anpassa sig till den arbetsmarknad som finns betydelsefull för "omformningsprocessen". Följande citat uttalades i samband med diskussioner om regeringens nya förslag om försörjningskrav för anhörginvandring:

Ja, men det är klart att det kan påverka individen till att bli ytterligare motiverad att försöka hitta ett arbete, då kan det ju påverka oss, så att säga. Ja, eftersom då får man ju en drivkraft att försöka komma ut på arbetsmarknaden för att kunna få hit sin familj och anhöriga då och då påverkar det ju oss.

Föregående citat uttalades strax efter detta citat vilket återigen visar på just svårigheten och dilemmat i att bara kunna påverka den ena parten i anställningsprocessen. Att ställa krav på individerna ger enligt utsagan drivkraft och motivation att söka arbete. Incitament som regeringen anser att de skapar genom försörjningskrav, sänkning av A-kassan och liknande åtgärder pekar ännu mer ut integrationen som ett individuellt problem för människor i arbetslöshet och så kallat utanförskap. Incitamenten som det kallas riktar sig endast mot dem som är tänkta som arbetskraft och en framtida resurs för marknaden. Arbetsgivare och företag får inga omställningskrav på sig i anställningsprocesser eller krav som betyder att de måste omforma sig för att kunna leva upp till en ny arbetsmarknad.

Genom den omformning som de arbetssökande skall genomgå enligt de nya kraven med minskade sociala rättigheter och en ensidig fokus på arbetslinjen, där allt handlar om att anpassas till arbete, försvinner den grundläggande principen i det välfärdsamhälle som har legat till grund för "den svenska modellen":

[...] Det sociala medborgarskapets rättighetskomplex, som skulle säkra en skälig levnadsnivå som grund för civilt engagemang och politisk agens, har allt mer bytts ut mot skyldigheten att hålla sig "anställningsbar". (Schierup & Urban 2007:78)

Neergaard (2006a:20f) menar att många av de strategier som i dagens politik diskuteras angående brytandet av det så kallade utanförskapet degraderas till att handla om att

bryta den exkluderande underordningen medelst inkluderad underordning. Det innebär att bryta arbetslösheten och höja sysselsättningen för personer med utländsk bakgrund genom att de sysselsätts i underordnade positioner inom arbetslivet. Jag ser i denna strategi en utveckling där makten skapar det subjekt som samhället föredrar vilket Osman hävdar och som även Foucault har byggt stora delar av sin maktforskning på.

Vi följer här Osman och diskuterar Foucaults (1990) biomakt; subjekten skapas genom maktrelationer och dess kontrollsystem såsom övervakning och disciplinering, vilket är utgångspunkten för Foucaults analys. Foucaults poäng är att maktutövande utövas i relationer mellan subjekt och mellan subjekt och institutioner. Meningen med att se makten som intersubjektiv och relationell är att den får en form av något som har en skapande och upprätthållande funktion istället för den konventionella uppfattningen som en förtryckande funktion. Foucault menar att makten skapar de subjekt samhället föredrar och vidare att detta åstadkoms genom subjekten själva eftersom de styrande mentaliteterna (biomakten) blir immanenta i subjekten själva. Som Osman säger, så formas det subjekt som medverkar och finner sig i sin egen underordning utan att samhällets ordning och sammanhållning rubbas.

Med det så är analysen avslutad och vi följer resonemanget vidare in i en avslutande diskussion.

Avslutande diskussion

I denna uppsats har vi fått ta del av vad tjänstemän på Länsstyrelsen respektive Arbetsförmedlingen, som arbetar med integration i praktiken, uttrycker angående den nuvarande integrationens och integrationspolitikens tillämpning i deras verkligheter. De tjänstemän som arbetar med integrationsfrågor styrs av de allmänna diskurser som råder i samhället, och som tas för givet inte bara av dem utan också av nästan alla andra. De bidrar naturligtvis själva till produktionen och reproduktionen av dessa diskurser, men det gör vi alla i olika grad. Objektet för min kritik är de diskurser och praktiker som håller människor utanför och inte enskilda individer som i den dagliga praktiken gör sitt bästa för att verksamheten ska fungera. I intervjuerna har det framkommit och utkristalliserats hur deras bilder av verksamheten och integrationen ser ut i länet och i kommunen för tillfället. Det är en praktik som är under ständig förändring på politisk nivå och en praktik som det råder delade meningar om. Integration och brytandet av det så kallade utanförskapet har med alliansens politik blivit liktydig med att få in människor i arbetslivet. Arbetslinjens diskurs framställs i intervjuerna som både svår att leva upp till och även som ett perspektiv som är alltför snävt för ett integrationstänkande, det finns enligt informanterna andra kontaktytor som också är viktiga när det handlar om integration. Jag ska i avslutningen resonera kring en del av de teman som diskuterats i intervjuerna och i den åtföljande analysen.

En av de paradoxer som inledningsvis diskuteras där målen för integrationspolitiken innefattar lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk eller kulturell bakgrund vilar i sig på antaganden om människors inneboende olikheter (de los Reyes & Kamali 2005). Utsagorna angående etniska/kulturella skillnader har uttryckts på olika sätt i empirin. Dels har skillnader diskuterats i en diskurs där kulturer framställs som så annorlunda att det blir en brist i den svenska kontexten ju längre från Sverige kulturen anses komma ifrån, i vad Ålund kallar för etnisk hierarkisering (1991). Dels framställs skillnader som resurser och kreativitetsskapande i sig just beroende på skillnaderna mellan olika kulturer. Det blir en paradox i särskiljandet; dels är kulturen en brist och dels en resurs vilket skapar en situation där de som enligt riktningen på integrationen ska "integreras" kan få svårt att förhålla sig till vad som gäller. Ska den arbetssökande omforma "sin kulturella olikhet" för att passa in eller är den kulturella olikheten önskvärd som en kreativ, flexibel resurs. I båda fallen är det dock en föreställning om människors inneboende olikheter som konstrueras. Det är också i båda fallen upp till individen att omforma sig för att möta det krav som just för tillfället anses passande.

I empirin har språkbristen/språkförmågan kanske varit det mest frekvent uttalade hindret för invandrades inkludering på arbetsmarknaden. Kompetensbristdiskurser i form av brister i kompetens relaterat till kulturskillnader och brister i språkförmågor är som sagt ständigt återkommande i intervjuerna. Arbetsförmedlarna i studien är i dessa kompetensbristdiskurser pressade från arbetsgivare som kräver social kompetens och

en språkförmåga som inte alltid är relevant för arbetet i fråga. Den diskriminerande diskursen fungerar endast så länge polariseringsnivån är abstrakt och diskriminerar ”*per association, snarare än precis definition*” som Azar hävdar (2005:170). Risken för att medverka till indirekt diskriminering finns därför närvarande för arbetsförmedlare, vilket jag tolkar som ett dilemma för mina informanter. De som definierar bristerna i kultur eller i språk och skapar detta som ett problem som inte korrelerar med det förgivettagna fungerande svenska samhället, är i utsagorna både informanterna och deras motparter; arbetsgivare, kommuner och även integrationspolitikens utformning. Bristdiskurser som invandrare måste förhålla sig till och det problemformuleringsprivilegium som de inte får vara med om att formulera, leder till att valet till handling är begränsat i riktning mot att fostras till arbetslivet och det omgivande samhället problemdiskurser. För att bli inkluderad som medborgare i samhället måste de på något vis ge en bild av att de inte är ”normala” invandrare, med vad det inbegriper av brister, utan att de har anpassningsförmåga nog att ”assimileras” in i det ”svenska” samhället.

De egenskaper som tillskrivs invandrare i kompetensbristdiskursen kan kopplas till en större samhällsdiskurs där kulturskillnader och språkbrister är förgivettagna sanningar och från vilket integrationen med nödvändighet riktas nedåt mot de individer och kulturer som ska ”integreras” och i denna diskurs måste anpassas till det rådande samhällets strukturer. Integrationen villkoras på så sätt, genom ojämlika maktrelationer, av att de Andra accepterar de tillkortakommanden som identifierats av den dominerande gruppen och vidare internaliserar de förändringar som det dominerande samhället kräver (Osman 2005:230). Fokus förflyttas i dessa föreställningar om de Andra, från de ojämlika maktförhållandena och från den strukturella diskrimineringens praktik till den ”individuella invandrarens skyldighet eller förmåga att anpassa sig eller assimileras” (a.a.). Kompetensbristdiskursen blir i denna tolkning en disciplinering av de Andra och en fostran till samhället som inte är någon annans ansvar än deras eget. Subjektiveringen av ett önskvärt etos kontrolleras och internaliseras i talet om kompetens- eller språkbrister hos den Andre.

I konsekvensen av att integrationen riktas mot de individer/grupper som enligt retoriken ska integreras och konstrueras som deras eget ansvar istället för att riktas mot den strukturella diskrimineringens makthierarkier, så är talet om en avreglering och individualisering av integrationen intressant. I talet om en avreglerad integrationspolitik där marknadens parter får möjlighet att skapa egna introduktionsplaner så kan jag se att de kan drabba ”de svaga grupperna”, som mina informanter påtalar, eftersom det är mer lönsamt att ”integrera” människor som har ett fotfäste i samhället eller på arbetsmarknaden medan de som inte har den kontakten blir för kostsamma att involvera i introduktionsplanerna. Nu vet inte jag hur detta kommer att utformas, men enligt informanten som för detta på tal så är rättssäkerheten viktig och måste garanteras, men informanten framhåller samtidigt att en utveckling med avreglering är en konsekvens av alliansens politik. Social inkludering blir då något som ska

produceras genom ekonomisk tillväxt och konkurrensförmåga istället för den generella politikens rättighetstänkande som har präglat svensk integrationspolitik tidigare. Med Neergaards tes innebär det en ”förståelse av social inkludering där lönearbete till varje pris kopplas ihop med ett kontroll- och disciplineringsperspektiv” (2006a:21).

I det partnerskapssamhälle, som diskuteras i empirin, finns en kritik i hur välfärdsstaten har lyckats i sina ambitioner med ett inkluderande ”samhälle för alla”. Samtidigt blir flexibilitet och nya innovationer en del av ett nytt sätt att se på integration och social inkludering men ett perspektiv som endast ser till prestationer och individens egen kraft (Dahlstedt & Schierup 2007:52). I ljuset av detta perspektiv är talet om individuella prestationsbaserade stimulansersättningar relevanta att diskutera. De så kallade incitament såsom åtstramningar i A-kassan och sjukförsäkringar leder till att än mer press hamnar på individen som i integreringen av sig själv till arbetsmarknaden måste konkurrera om bonuspengar och sitt eget etos för att bli belönad med inkludering på arbetsmarknaden och få inkassera en bonusersättning. Det subjekt som måste konkurrera på marknaden blir såtillvida tvungna (stimulerad enligt rapporten) att uppdatera sig för att vara anställningsbara. Det skapas ett aktivt, självmedvetet och ansvarstagande subjekt som placerar sig själv i förgrunden och ständigt uppdaterar sina kvalifikationer (a.a.). Ett subjekt som självmant fostras in i samhällets inkluderade underordning enligt Foucaults biomakt.

Som vi var inne på tidigare så särskiljs invandrare och deras annorlundahet även som resurser och då främst i ekvivalenskedjor ihop med begrepp som flexibilitet, kreativitet, tillgång, kraft i utveckling och tillväxt. Detta bryter helt mot den kompetensbristdiskurs som vi diskuterade innan och som gick ut på att det fanns brister hos den invandrade som behövde omformas för att passa in i värdsamhället. Vad som däremot inte skiljer sig är just särskiljandet mellan ”invandrare” och ”svenskar”. Resurstänkandet innefattar en diskurs där omvandling och anpassning till företagsamheten är ett måste men där samtidigt annorlundahet i tal om mångfald ses som kreativitetsskapande. I konstruktionen av invandrare som resurser för samhället skapas samtidigt en svenskhet som inte innehåller några annorlundaheter utan de blir två homogena grupper utan inre motsättningar som ska mötas just med sina olikheter. Kreativitet i mötet mellan olikheter är av allt att döma faktisk, problemet som jag ser det är när olikheter skapas som något primordialistiskt och inte föränderligt utan föreställs finnas inom individer/kulturer. Paradoxen, som jag ser det, i resurstänkandet som kreativitet är den anpassning och flexibilitet som krävs på arbetsmarknaden och i arbetslivet, där flexibiliteten i sin anpassningsbarhet motsäger den olikheten som ligger till grund för själva resurstänkandets kreativitetsutveckling.

I empirin uttrycker mina informanter kritik mot regeringens integrationspolitik och den ensidiga fokuseringen på arbetslinjen. Från arbetsförmedlingens sida är kritiken främst riktad mot arbetsgivarnas ovilja att anställa eller ens försöka introducera invandrare på arbetsplatsen. Svårigheten i deras praktik som jag ser det och som har kommit fram i intervjuerna är att de finns svårigheter i att påverka arbetsgivare till att

anställa även om arbetsförmedlarna vet att kompetensen räcker till för arbetet. Fokus hamnar därför istället på de arbetssökande som de har möjlighet att påverka och styra i någon mån i önskvärd riktning. Att fostra till arbetslivet blir en process som riktas direkt mot den som ska omformas och formeras för ett arbetsliv. De arbetsmarknadsutbildningar som förut fanns är i det närmaste försvunna och arbetsförmedlarna uttrycker inför detta att det är "de svaga grupperna" som får svårigheter med arbetslinjens tvingande diskurs. Svaghet konstrueras på så sätt i direkt relation med arbete och individens vilja att förhålla sig anställningsbar eller inte.

Kvinnor från Somalia och Irak framställs i empirin som exempel på kulturer som är svåra att få anställningsbara på grund av sina kulturella särdrag vilket i en sådan diskurs blir helt inkompatibla med den "svenska" värdegrunden. När kulturer från, som det förklaras, avlägsna kulturer diskuteras i kulturbristsdiskurser hamnar Östeuropa och Europa som i stort sett likartade som den svenska kulturen. I talet kring kvinnor från avlägsna kulturer och där männen framställs som familjeförsörjare medan kvinnorna är hemma med barn och hushållsansvar blir en förgivettagen utgångspunkt att det är annorlunda i Sverige. Sverige har en väldigt könssegregerad arbetsmarknad där kvinnor och män arbetar på vitt skilda platser och med helt skilda villkor. Kvinnodominerande arbetsplatser har oftast sämre lönevillkor, sämre arbetsmiljö och fler deltider beroende på att kvinnor oftare är hemma med barn både under föräldraledigheter och vid vård av sjuka barn (SCB 2004). Den förgivettagna "sanningen" kan kopplas till en större samhällsdiskurs som konstruerar invandrarkvinnor, ju längre från det svenska ju tydligare, som förtryckta under patriarkala familjestrukturer med inskränkta friheter. I en sådan diskurs kan invandrarkvinnans omformning till det svenska samhällets "jämslälldhet" framställas som en välgärning i befolkningens ögon. De skillnader och den ojämslälldhet som finns inom det svenska samhället ignoreras i mötet med andra avlägsna kulturer och den sociala ojämslälhet som präglar det svenska samhället och som kan vara en orsak till invandrarkvinnors underordnade positioner kulturaliseras och får förklara den etniskt hierarkiserade ordningen. Där dessa kvinnor är placerade längst ner. Den strukturella diskriminerande maktordningen blir istället ett individuellt problem för de underordnade. Invandrarkvinnor som hela tiden får höra hur utsatta de är och under vilket förtryck de lever, kan börja anamma det synsättet eftersom deras möjligheter och resurser undertrycks i diskursen om Invandrarkvinnan och till följd av detta med egen vilja omforma sig till den svenska jämslälldhetens paradig.

Matchningen på arbetsmarknaden, som är det egentliga uppdraget för arbetsförmedlare, innehåller, som det har uppenbarats sig i uppsatsen, ett problem för arbetsförmedlarna, som jag ser det, eftersom matchningen är ensidigt inriktad på de arbetssökande som ska bli anställningsbara för arbetsgivarna. Och som vi också har sett i undersökningen så är just arbetsgivarna ett hinder i och med att de ställer krav som inte alltid är relevanta för arbetsuppgifterna som ska göras. Arbetsförmedlare ska hålla sig neutrala till arbetsgivare och bara förmedla arbetskraften och i den förändring

som skett, där service till arbetsgivare är viktigare än att tjäna människor som söker arbete, finns förändringspotentialen och omformningskapaciteten hos den tilltänkta arbetskraften. Vilja, motivation och drivkraft framställs i intervjuerna som positiva och nödvändiga egenskaper för en lyckad integration på arbetsmarknaden. Krav, som försörjningskrav för anhöriginvandring, anses kunna skapa motivation och drivkraft för att anstränga sig mer för att komma ut på arbetsmarknaden. På samma sätt fast tvärtom anses bidrag och liknande som inte har några prestationskrav vara passiviserande, vilket är en diskurs som framställs som relativt "sann" i en liberal demokrati. Viljan att fostras till arbetslivet trycks neråt på individerna och med de specifika kompetenser och den specifika roll de Andra tilldelas blir de upp till individen att forma om sig för att bli anställningsbar.

Diskurser som är tydliga i den undersökning som nu närmar sig sitt slut är diskurser om skillnader i kulturer oavsett om det ses som en brist eller en resurs och den påtagligaste skillnaden framställs i tal om invandrarkvinnor. Den individualisering som har omställt det svenska samhället under lång tid får i och med arbetslinjen och den nya integrationspolitiken en ännu tydligare individuell prägel, vilket jag tycker har framkommit i denna studie. Genom en trångsynt och begränsad integrationspolitik, där riktningen på integrationen riktas nedåt mot de individer som enligt retoriken ska integreras och där det individuella ansvaret blir ännu tydligare än förut, kan jag se att den syn som integrationstänkandet haft där Vi ska integrera De snarare kan omformuleras som att De ska integrera De. Ansvaret hamnar i talet om integration och i arbetslinjens diskurs i famnen på de subjekt som ska integreras utan att rubba samhällets ordning och sammanhållning och forma subjekt som finner sig i sin egen underordning.

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka de maktförhållanden som styr integrationsdiskursen och att försöka fokusera på den strukturella diskrimineringen. centrala frågor i studien har varit: Hur uttrycker sig tjänstemännen på Länsstyrelsen och Arbetsförmedlingen angående integration, strukturell diskriminering och makt i diskursivt tal och vilka förklaringsmodeller har de kring invandrares sämre villkor på arbetsmarknaden?

Tillvägagångssättet jag har tillämpat i magisteruppsatsen har i mångt och mycket inspirerats av den senaste svenska kritiska forskningen främst från *Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering* vilken består av 14 forskarrapporter från ett hundratal forskare från både Sverige och Europa. De teoretiska perspektiven som jag använder mig av utgår från denna forskning som har som sin utgångspunkt ett postkolonialt perspektiv som menar att kolonialismen fortfarande präglar världen. Vidare anlägger jag ett intersektionellt perspektiv som tar sin utgångspunkt i en förståelse av makt som en multidimensionell konstruktion där ras/ethnicitet, kön och klass är konstituerande principer. Socialkonstruktionismen är i uppsatsen också en teoretisk utgångspunkt. I den avslutande diskussionen har jag använt mig av Foucaults teorier om biomakt.

Det empiriska materialet för forskningen har samlats in genom fyra stycken kvalitativa intervjuer, två informanter är från Länsstyrelsen och två är från Arbetsförmedlingen. Materialet har sedan analyserats med en textanalytisk metod inspirerad av diskursteorin. Jag har i analysen av intervjuerna genom det diskursteoretiska synsättet ekvivalerat relevanta tecken (teman) med andra tecken för att på så sätt få fram inom och till vilka diskurser utsagorna förhåller sig.

I analysen har det framkommit, enligt mina tolkningar, att integrationen som den artikuleras i informanternas utsagor, trots tal om en ömsesidig process, fortfarande i mycket handlar om att "de" ska integreras och "vi" ska integrera. Ansvar för denna process blir i mångt och mycket individernas eget. Bristdiskurser i form av brist på kompetens relaterat till kulturskillnad och brister i språkförmåga är ständigt återkommande i intervjuerna. Arbetsförmedlarna i studien är i dessa bristdiskurser pressade från arbetsgivare som kräver social kompetens och en språkförmåga som inte alltid är relevant för arbetet i fråga. Risken för att medverka till indirekt diskriminering finns därför närvarande för arbetsförmedlare, vilket jag tolkar som ett dilemma.

I talet om kulturskillnader har främst kvinnor lyfts fram och fått förklara dessa skillnader. I en etniskt hierarkiserad diskurs har så kvinnor från Somalia och Irak fått statuera exempel på svårigheten att bli integrerad, och att det är svårare ju längre bort ifrån det "svenska" du kommer. Genom en kulturalisering av exkluderingen så försvinner andra förklaringar av maktasymmetrier som den strukturella diskrimineringen kan förklara.

Vad som kommer fram i intervjuerna är att integrationspolitiken och dess ensidiga fokus på arbete inte är fungerande i alla lägen och att integrationspolitiken bör utvecklas mot en mer inkluderande politik som även tar andra aspekter än arbete i beaktande.

Referenser⁵

- Andersson, Benedict ([1991] 2005) *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*, Göteborg: Daidalos
- Azar, Michael (2005) "Det symboliska objektet. Delen, delandet och den nationella gemenskapen" i SOU (2005:41)
- Behtoui, Alireza (2006) "Nätverksrekrytering, infödda och invandrare" i SOU (2006:60)
- Behtoui, Alireza (2007) "Segregerande nätverk: Vägen från skola till arbete" i Magnus Dahlstedt m.fl. (red.) *Utbildning, arbete, medborgarskap. Strategier för social inkludering i den mångkulturella staden*, Umeå: Boréa
- Bryman, Alan ([2001] 2002) *Sambällsvetenskapliga metoder*, Malmö: Liber Ekonomi
- Burr, Vivien ([1995] 1998) *An Introduction to Social Constructionism*, London & New York: Routledge
- Castels, Stephen (1987) *Here for good. Western Europe's new ethnic minorities*, London and Sydney: Pluto Press
- Castels, Stephen (2000) *Ethnicity an Globalization – From Migrant Worker to Transnational Citizen*, London: Sage Publications
- Dahlstedt, Magnus & Carl-Ulrik Schierup (2007) "Svensk välfärdstat i omvandling: Medborgarskap, arbete, utbildning" i Magnus Dahlstedt m.fl. (red.) *Utbildning, arbete, medborgarskap. Strategier för social inkludering i den mångkulturella staden*, Umeå: Boréa
- de los Reyes, Paulina & Diana Mulinari ([2005] 2007) *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*, Malmö: Liber
- de los Reyes, Paulina, Irene Molina & Diana Mulinari (2005) "Introduktion – Maktens (o)lika förklädnader" i Paulina de los Reyes, Irene Molina & Diana Mulinari (red.), *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*, Stockholm: Atlas
- de los Reyes, Paulina & Masoud Kamali (2005) "Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering" i SOU (2005:41)
- Duffield, Mark (2004) "Carry on killing: Global governance, humanitarianism and terror" *DIIS Working Paper* 2004/23 Danish Institute for International Studies, Köpenhamn
- Eriksson, Catharina, Maria Eriksson Baaz & Håkan Thörn ([1999] 2002) "Inledning" i Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz & Håkan Thörn (red.), *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, Nora: Nya Doxa
- Esping-Andersen, Gøsta ([1990] 1998) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, New Jersey: Princeton University Press
- Foucault, Michel ([1971] 1993) *Diskursens ordning. Installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion
- Foucault, Michel ([1976] 2002) *Sexualitetens historia. Viljan att veta*, Göteborg: Daidalos
- Foucault, Michel (1980) "Truth and power" i Colin Gordon (red.) *Power/Knowledge. Selected interviews and Other Writings 1972-77*, New York: Pantheon Books

⁵ Jag har i litteraturhänvisningarna i texten använt mig av den ursprungliga utgåvans [årtal] för att undvika anakronismer medan sidhänvisningarna i texten syftar till (tryckårets) upplaga. Det kan tyckas överdrivet då texterna inte är speciellt åldersdigna men jag finner det ändå relevant eftersom texter påverkar och samspelar med varandra i ett ständigt växelspel sinsemellan.

- Foucault, Michel (1990) "Politics and reason" i Michel Foucault & Lawrence D. Kritzman (red.) *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings, 1977-1984*, London: Routledge
- Goldberg, David (2002) "Racial Rule" i David Goldberg & Ato Quayson (red.) *Relocating Postcolonialism*, Oxford: Blackwell Publishers
- Hall, Stuart ([1990] 2002) "När inträffade 'det postkoloniala'? Tänkande vid gränsen" i Catharina Eriksson, Maria Baaz Eriksson & Håkan Thörn (red.) *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, Nora: Nya Doxa
- Hertzberg, Fredrik (2006a) "Aleksandra Ålund och den anti-kulturella vändningen i svensk IMER-forskning" i Diana Mulinari & Nora Räthzel (red.) *Bortom Etnicitet. Festskrift till Aleksandra Ålund*, Umeå: Boréa
- Hertzberg, Fredrik (2006b) "Kultur och kompetens. Bilden av 'de Andra' i arbetsmarknadspolitisk gräsrotsbyråkrati" i SOU (2006:60)
- Hultqvist, Kenneth & Kenneth Petersson (1995) "Nutidshistoria: några inledande utgångspunkter" i Kenneth Hultqvist & Kenneth Petersson (red.) *Foucault. Namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik*, Stockholm: HLS Förlag
- Höglund, Sten (2008) "Etnisk diskriminering i arbetslivet" i Mehrdad Darvishpour & Charles Westin (red.) *Migration och etnicitet. Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*, Lund: Studentlitteratur
- Jessop, Bob (2007) "From micro-powers to governmentality: Foucaults work on statehood, state formation, statecraft an state power, i *Political Geography* 2007:26 s. 34-40, Lancaster: Elsevier
- Jørgensen, Marianne Winther & Louise Phillips ([1999] 2000) *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur
- Knocke, Woukko (2006) "Den strukturella diskrimineringens försåtlighet. Ett historiskt och nutida perspektiv" i SOU (2006:60)
- Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe ([1985] 2001) *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics. Second Edition*, London & New York: Verso
- Levitas, Ruth (1998) *The Inclusive Society? Social Exclusion and New Labour*, Basingstoke: Macmillan
- Mavi, Devrim (2007) "Integration i återvändsgränd" i *Arena* 2007:5, Stockholm: Arenagruppen
- Mc Eachrane, Michael & Louis Faye (2001) "Inledning" i Michael Mc Eachrane & Louis Faye (red.), *Sverige och de Andra. Postkoloniala perspektiv*, Stockholm: Natur och Kultur.
- Miles, Robert (1993) *Racism after "race relations"*, London: Routledge
- Molina, Irene (2005) "Rasifiering. Ett teoretiskt perspektiv i analysen av diskriminering i Sverige" i SOU (2006:41)
- Neergaard, Anders (2005) "Fackföreningsrörelsen i ett rasifierat samhälle" i Paulina de los Reyes, Irene Molina & Diana Mulinari (red.), *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*, Stockholm: Atlas
- Neergaard, Anders (2006a) "På tröskeln till lönearbete. Centrala begrepp och antologins innehåll" i SOU (2006:60)
- Neergaard, Anders (2006b) "Rekrytering som en institutionell praktik av inkluderad och exkluderad underordning" i SOU (2006:60)
- Neergaard, Anders (2006c) "Sammanfattning och slutsatser. Strukturell diskriminering som en väv av samverkande processer, praktiker och strategier" i SOU (2006:60)
- Neergaard, Anders (2006d) "Rasifierad rekrytering i storstadskommunen: Mellan exkluderad och inkluderad underordning" i Ewa Gunnarsson, Anders Neergaard & Arne Nilsson (red.) *Kors & tvärs. Intersektionalitet och makt i storstadens arbetsliv*, Stockholm: Normal förlag

- Nekby, Lena (2006) "Att mäta diskriminering" i SOU (2006:60)
- Osman, Ali (2005) "Integrationspraktik som arena för konstruktion och normalisering av det (in)kompetenta invandrarsubjektet" i SOU (2006:59)
- Osman, Ali (2006a) "Integrerande 'praktiker' som arena för normalisering och disciplinering av utlandsfödda" i Ewa Gunnarsson, Anders Neergaard & Arne Nilsson (red.) *Kors & tvärs. Intersektionalitet och makt i storstadens arbetsliv*, Stockholm: Normal förlag
- Osman, Ali (2006b) "Kampen om dialogen. Kulturella skillnader och kulturell dialog" i Diana Mulinari & Nora Räthzel (red.) *Bortom Etnicitet. Festskrift till Aleksandra Ålund*, Umeå: Boréa
- Ratcliffe, Peter (2004) *Race, ethnicity and difference. Imagining the inclusive society*, London. Bell & Brain
- Rosén, Håkan (2006) *Utanförskapet har fått ett fast grepp över vårt land. En kritisk diskurs- och ideologianalys av Folkpartiet liberalernas integrationspolitik*, projektarbete från Programmet för Samhälls- och kulturanalys, ISV, Campus Norrköping, Linköpings universitet; <http://www.ep.liu.se/abstract.xsql?dbid=6592>
- Schierup, Carl-Ulrik (2003) "Social exkludering och medborgarskap i Sverige och EU" i Paula Blomqvist (red.) *Den gränslösa välfärdsstaten. Svensk socialpolitik i det nya Europa*, Stockholm: Agora
- Schierup, Carl-Ulrik (2006) "Social exkludering och den etnifierade arbetsmarknaden: innebörden av en föränderlig diskurs" i Ewa Gunnarsson, Anders Neergaard & Arne Nilsson (red.) *Kors & tvärs. Intersektionalitet och makt i storstadens arbetsliv*, Stockholm: Normal förlag
- Schierup, Carl-Ulrik & Susanne Urban (2007) "Social exkludering. Ett beskrivet medborgarskap" i Magnus Dahlstedt m.fl. (red.) *Utbildning, arbete, medborgarskap. Strategier för social inkludering i den mångetniska staden*, Umeå: Boréa
- Slavnic, Zoran (2006) "Finska och jugoslaviska gästarbetare i Finspång" i Lars Lagergren & Annette Thörnqvist (red.) *Finspång – en bit av folkhemmet. Sju uppsatser om ett industrisambälle under 1900-talet*, Linköping/Norrköping: Arbetslivsinstitutet/CKS
- SCB (2004) *På tal om kvinnor och män*, Statistiska centralbyrån, Enheten för demografisk analys och jämställdhet, Stockholm
- SOU⁶ (2005:41) *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, Stockholm: Fritzes
- SOU (2006:59) *Arbetslivets (o)synliga murar. Diskriminering i arbetslivet*, Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, Stockholm: Fritzes
- SOU (2006:60) *På tröskeln till lönearbete. Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund*, Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, Stockholm: Fritzes
- SOU (2006:79) *Integrationens svarta bok: agenda för jämlikhet och social sammanhållning*, Slutbetänkande av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, Stockholm: Fritzes
- van Dijk, Teun A. (2005) "Elitdiskurser och institutionell rasim" i SOU (2005:41)
- Wreder, Malin (2007) "Ovanliga analyser av vanliga material – Vad diskursteorin kan göra med enkäter" i Mats Börjesson & Eva Palmblad (red.) *Diskursanalys i praktiken*, Malmö: Liber
- Ålund, Aleksandra & Carl-Ulrik Schierup ([1991] 1996) "The power of definitions: immigrant women and problem ideologies" i Aleksandra Ålund & Carl-Ulrik

⁶ SOU-rapporterna finns på regeringens hemsida; <http://www.regeringen.se>

Schierup, *Paradoxes of multiculturalism. Essays on Swedish Society*, Aldersholt: Avebury
 Ålund, Aleksandra (1997) *Multikultiungdom. Kön, etnicitet, identitet*, Lund: Studentlitteratur

Webbsidor

Regeringen (2008a) *Regeringen och regeringskansliets hemsida*, Integrations- och jämställdhetsdepartementet; <http://www.regeringen.se/sb/d/10303/a/101580> (2008-04-16)
 Regeringen (2008b) *Regeringen och regeringskansliets hemsida*, Integrations- och jämställdhetsdepartementet; <http://www.regeringen.se/sb/d/2279/a/12606> (2008-04-15)
 Vetenskapsrådet (2007) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*; http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf (2007-12-05)

Offentliga dokument

Ds (2008:19) *Sfi-bonus - stimulans för nyanlända invandrare att snabbare lära sig svenska*, Rapport från Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Regeringskansliet
 Regeringen (2007a) *Regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende Länsstyrelserna*, Finansdepartementet (2007-12-13)
 Regeringen (2007b) *Regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende Arbetsförmedlingen och anslag inom utgiftsområde 13 Arbetsmarknad*, Arbetsmarknadsdepartementet (2007-12-19)